

HOOFSTUK EEN

ORIËNTERENDE INLEIDING

1.1 INLEIDING

Opvoeding is geen doellose handeling nie, maar word juis gekenmerk deur die doelgerigtheid daarvan. Selfs wanneer die opvoeder nie doelbewus opvoedingshandelinge voltrek nie, is daar sprake van die bevordering van die kind se geleidelike verowering van behoorlike volwassenheid, dus van 'n gerig-wees op die opvoedingsdoelstelling. Wie van die pedagogiese praat het die idee van die volwassenheid as volwaardige menswaardigheid in gedagte.¹

Soos die doelbewustheid by die opvoeder toeneem, word die doelgerigtheid skerper. Anders gestel: Die gerigtheid op die verwerking van die pedagogiese doelstrukture word duideliker.

Om dié aangeleentheid te onderstreep word nou enkele uitsprake aangaande doelformulering en pedagogiese doelstrukture bespreek.

Die Pedagogiek as vorm van wetenskap is beskrywend en is deur die aanwending van die fenomenologiese benaderingswyse wel in staat tot 'n aan die lig bring van 'n formele doel en verdere doelstrukture daarvan.²

Vooraanstaande pedagogiekers stem saam dat die opvoedingsdoel betrekking het op volwassenheid.

Gunter verwys na die geestelike, verstandelike en sedelike volwassenheid³ en onderskei verskillende nowe-doelstellings o.a. kennis, karaktervorming, selfverwesenliking, sosiale diens, nasieburgerskap, verantwoordelikheid, selfdisipline en christelikheid. Perquin beweer "Wij spreken dus van volwassenheid in stricte zin, wanneer de ware zelfstandigheid is bereikt en de mens tot een perzoonlijke stellingname in staat is, wanneer hy bindinge kan aangaan van een onbaatzuchtige gerichtheid op anderen of het andere, wanneer hy ook die waarden aanvaard heeft, die zelfstandigheid en overgave eisen".⁴ Ook Sonnekus beklemtoon selfaktualisering naas begeleide aktualisering tot volwassenwording in belewenis perspektief.⁵

Langeveld onderskei die strukture: moraliteit (sedelike gelykwaardigheid), sosialiteit, personaliteit (individualiteit) en personaal relevante (individuele) verskille.⁶

Die opvoedingsdoel is 'n fundamentele struktuur van die opvoedingsituasie. Dit beteken dat dit moontlikheidsvoorwaarde vir opvoeding is. Om die essensieel-werklike van opvoeding te begryp, sal dit onder andere nodig wees om die formele doelstruktuur in sy werklike essensialiteit oop te dek om sodoende die algemeen geldige inhoude daarvan aan die lig te bring.⁷ (Sien Wilbers, P.J.E.: D.Ed-proefskrif, U.P. 1971)

Hierdie algemeen geldige inhoude van die "normbeeld van volwassenheid" sluit die volgende in, volgens Landman:

- (1) Sinvolheid van bestaan
- (2) Selfbeoordeling en selfbegrip
- (3) Menswaardigheid
- (4) Sedelik-selfstandige besluitvorming en verantwoordelike handeling
- (5) Normidentifikasie
- (6) Lewensopvatting.⁸

Hierdie fundamentele doelstrukture is universeel omdat dit geldend vir alle opvoedingsituasies is. Die wetenskapsgebied wat hom bemoei met hierdie doelstrukture staan bekend as doelkunde.

Wanneer die algemeen geldige doelinhoude (met hulle sin en sinsamehange) lewendig gemaak word deur die partikuliere lewensopvatlike inhoude word 'n doel- of opvoedingsleer as 'n partikuliere voorskriftelike aangeleentheid, 'n moontlikheid. Die essensiële van die lewensopvatlike doelinhoude word dan georden deur die algemeen geldige doel-essensies wat deur die wetenskaplike denkarbeid van die pedagogieker ont-dek is. Vervolgens kan verdere doel-essensies raakgesien en begryp word deur die aanwending van die pedagogiese perspektief-metode. 'n Sintese tussen die universele pedagogiese doelinhoude en die lewensopvatlike voorskrifte as doelinhoude (soos ook blyk uit die Nagmaalsformulier) kom tot vergestaltung in 'n hoër eenheid nl. die 'opvoedingspraktyk'.⁹

1.1.1 Doelstrukture:

Die volgende, wat later breedvoeriger bespreek sal word, kan onderskei word:

1.1.1.1 Sinvolheid van bestaan:

'n Volwassene is iemand wat besef dat 'n mens geen eise aan die lewe durf stel nie maar dat hyself die bevraagde is wat moet antwoord op die lewenseise. Hierdie antwoord lê opgesluit in 'n verantwoordbare lewe waardeur hy reken-skap kan gee van keuses en die handeling wat voortvloei uit 'n wete dat die lewe sinvol is en dus van besondere betekenis vir hom is.

1.1.1.2 Selfbeoordeling en selfbegrip:

'n Volwassene is by magte tot aktiewe en kritiese selfbeoordeling van sy keuses en handeling deur kritiese en self-standige aanwending van maatstawwe en norme. Hy spreek 'n sedelike oordeel uit oor elke aspek van sy menslike bestaan en dit sluit ook 'n kritiese interpretasie van sy eie positiewe moontlikhede in. Hy beskik oor self-begrip en sal ingeval die afkeurens-waardige sigbaar word in sy eie lewe oorgaan tot selfingryping.

1.1.1.3 Menswaardigheid:

'n Volwassene is bewus van sy eie waardigheid as mens en handel, soos

wat daar van 'n mens verwag word, deur ooreenkomstig behoorlikheidseise te lewe soos net 'n mens by magte is om te doen. Hy het dus 'n wete van waardeverwerkliking. Menswaardigheid sluit egter ook agting-vir-digniteit van die medemens in.

1.1.1.4 Sedelik-selfstandige besluitvorming en verantwoordelike handeling:

'n Volwassene kan selfstandig kies en handel volgens die, vir hom, hoogs-waardevolle waarvoor hy persoonlik verantwoordelikheid aanvaar. Hy kan ook getrou bly tot die uiterste konsekwensies van sy beslissinge. (Die Christen is ook gebonde aan 'n Hoër Gesag wat hom tot verantwoording roep). Verantwoordelikheid is 'n grondbeginsel van menswees. 'n Volwassene se ingesteldheid teenoor die lewe van keuse en handeling getuig daarvan dat hy duidelik bewus is van wat sy persoonlike verantwoordelikheid teenoor die lewe behels en dat hy bereidwillig is tot taakaanvaarding en taakvervulling.

1.1.1.5 Normidentifikasie:

'n Volwassene doen die behoorlike uit eie keuse, dus ter wille van die behoorlikheid self en lewe onder die gesag van norme waarmee hy hom op

selfstandige wyse geïdentifiseer het. Hy is dus in staat tot normgerigte identifikasie wat blyke gee van normkennis en 'n selfstandige toerekenbare behoortheidsbesef.

1.1.1.6 Lewensopvatting :

'n Volwassene se keuse en daaruit voortvloeiende handeling word gekenmerk deur 'n onvoorwaardelike gebondenheid en konstante gehoorsaamheid aan dié behoortheidsese wat spreek uit lewensverpligtende waardes soos dit vervat is in sy persoonlike lewensopvatting wat geleidelik verwerf en bestendig is.¹⁰

Hierdie formele doelstrukture wat deur wetenskaplike denkarbeid oopgedek is kan nou (ná-wetenskaplik)¹¹ lewend gemaak word in partikuliere opvoeding-situasies deur lewensopvatlike inhoude. Dit is moontlik omdat hierdie universele pedagogiese doelstrukture lewensvatbaar is en daar dus lewe in gewek kan word. Wanneer daar sprake is van wek-van-lewe, ontstaan onmiddellik die vraag na die bronne van lewe, na die bronne van opvoedingslewe. In hierdie verband is die volgende grondstelling betekenisvol:

1.1.2 Die bron van opvoedingslewe :

1.1.2.1 Daar is slegs een bron van opvoedingslewe en dit is die lewensopvatting self. Dit sluit al die geskifte in wat die lewensopvatting verhelder. Hierdie bron voorsien die partikuliere inhoude wat lewe wek in die wetenskaplik geopenbaarde universele essensies of fund^omentalia en verskil van groep tot groep en selfs van mens tot mens en is alleen geldig vir die besondere groep wat sodanige lewensopvatting huldig.

Vir die Christen is alle lewe van, deur en in die Drie-enige God: God, die Vader en Skepper is Bron van alle lewe; Jesus Christus, die Seun, is die Weg van alle lewe; en die Heilige Gees is Onderhouer van geestelike lewe.

Dit is dus noodwendig dat die Christen-opvoeder bewus moet wees van die opvoedingsbetekenis van die Christelik-Pro^{te}stantse lewensopvatting om sodoende in staat te wees daartoe om op 'n Christelike wyse opvoedingslewe te wek en die nie-volwassene, as Verbondskind, te lei na vervulling van beide sy aardse en ewige bestemming. Daarom is dit noodwendig om ook 'n diepgaande studie te maak van die volgende bronne.

1.1.2.2 Bronne van die Christelik-Protestantse lewensopvatting; dus van opvoedingslewe:

(a) Die Bybel of Heilige Skrif met behulp van konkordansies en ander wyses van Skrif-uitleg.

(Die Skrif leer o.a. dat Christus van die begin af die lewemakende Woord van die Vader was, die fontein en oorsprong van die lewe waaruit alle dinge altyd hulle lewe ontvang het. Joh. 1 : 1, 4)

(b) die Christelik-Protestantse Doop-, Nagmaals- en Huweliksformuliere,

(c) die Heidelbergse Kategismus,

(d) die Nederlandse Geloofsbelydenis,

(e) geskryfte deur Christelik-

Protestantse teoloë.¹²

1.1.2.3 Besluit op 'n voorlopige aparte bestudering van die lewensopvatting en lewensopvatlike bronne:

Die bron van algemeen geldige opvoedingskennis lê verwortel in die opvoedingswerklikheid self¹³ en die pedagogieker gebruik hoofsaaklik die fenomenologiese werkswyse om deur te dring tot die eidos of opvoedingswerklikheid self om sodoende die essensialiteit oop te dek en die fundamentalia of algemeen geldige essensies daarvan te ontdek. As 'n eerste moontlike denkstap, by die aanwending van hierdie metode, word besluit op 'n voorlopige aparte

bestudering van die lewensopvatting wat anders baie sterk kan meesprek en 'n bedekkende uitwerking mag hê op die opvoedingswerklikheid sodat die opvoedingsfenomeen nie suiwer na sy wese geskou kan word nie. Dit geskied indien die pedagogieker bewustelik of ook onbewustelik regverdiging sou soek vir sy besondere lewensopvatting in die opvoedingswerklikheid self. 'n Egte lewensopvatting het buitendien geen regverdiging nodig nie, want dit is 'n ideële en bo-wetenskaplike aangeleentheid wat berus op geloofsoortuigings ensomeer.

Die lewensopvatting kan ook nie vernietig word nie want so bv. spreek die Christenmens se lewensopvatting só sterk in al sy doen en late dat vernietiging daarvan sou lei tot selfvernietiging¹⁴, daarom word dit slegs voorlopig metodologies tersyde gestel - wat nie beteken dat hy as mens op een of ander tydstip lewensopvattingloos bestaan nie.

Die lewensopvatting wat iemand huldig, is nie vir hom 'n -isme wat verduisterend inwerk op die opvoedingswerklikheid nie maar dit mag wel 'n bedekkende uitwerking hê sodat die pedagogieker nie in staat

is tot suiwere skoue nie. Andersyds moet hier ook gewys word op die ervaring dat die alledaagse opvoedingswerklikheid 'n bedekkende (en selfs verduisterende) uitwerking kan hê op die lewensopvatting en daarom word die besluit op voorlopige aparte bestudering ook ter wille van die suiwere spreke van die lewensopvatting voltrek.

Hier volg 'n voorbeeld i.v.m. die Nagmaalsformulier:

Uit die alledaagse opvoedingswerklikheid word die mens, ook die opvoeder, bewus van die menswaardige in alle mense en ook van die identifikasie (vereenselwiging) van die volwassene met norme en behoortlikheidseise. Hierdie norme waarmee die volwassene hom identifiseer is dikwels die aanvaarde (maar veranderlike) sosiaal-maatskaplike norme van die moderne samelewing. Sien die Nagmaalsganger homself nou as mens wat die normbeeld van volwassenheid weerspieël mag hy by die aansit by die Nagmaalstafel die erns van die opdrag van die Vader om sy gewete te ondersoek, nie ten volle besef nie. Geïdentifiseer met die sosiaal-maatskaplike norme en bewus van sy menswaardigheid, kom hy nie tot "mishaag vanweë sy sonde nie",

onthou hy hom ook nie van die Nagmaals-
tafel indien sy wesenlike sonde (getoets
aan ewig-onveranderde, gelykblywende
religieuse norme) nie lei tot openbare
ergerlikheid nie of aanvaar word deur
'n permissiewe gemeenskap. Só gesien
kan ook die doel-inhoude van die
opvoedingswerklikheid bedekkend inwerk
op die Christelike lewensopvatting soos
saamgevat in die Nagmaalsformulier.

Uit die Nagmaalsformulier spreek duidelik
dat die toorn van God teen die sonde
só groot is dat Hy, eerder as dit
ongestraf te laat, aan Sy liewe Seun
Jesus Christus met die bittere en
smadelike dood van die kruis gestraf
het.¹⁵

Dit is dus sinvol en selfs noodwendig
om die twee bronne van opvoedingskennis
voorlopig apart te bestudeer ten einde
die sinvolheid van verdere wetenskaps-
beoefening te bevestig.¹⁶ Aangesien
die verdere denkstappe deur 'n bepaalde
persoon uitgevoer gaan word is dit
verder sinvol dat hy sal vra of dit
vir hom as persoon, dus as draer van
'n bepaalde lewensopvatting toelaatbaar
en aanvaarbaar is om besondere denk-
stappe uit te voer.

Die lewensopvatting word nou as kriterium (evaluaringsmiddel) gebruik ten einde die verwerklikbaarheid van elke verdere denkstap aan die hand daarvan te verifieer.

Die pedagogieker is nou vanweë verduistering- en bedekkingvryheid situasie-gerig en die wetenskapsbeoefening neem nou suiwer sy oorsprong in die opvoedingswerklikheid self soos dit as menslike aangeleentheid in die leefwêreld van die mens ingebed is. (Ontologies - antropologies - pedagogies begrond). Hier is sprake van situasiegerigtheid en daarom 'n soeke na essensies waar dit is, alhoewel verborge, om dit aan die lig te bring, te openbaar, te verifieer en die essensie-status daarvan te bevestig. Ten einde opvoeding outentiek te begryp en aan bogenoemde eis te voldoen word ook ander metodes aanvullend ingeskakel nl. die hermeneutiese (wat sin-samehang openbarende is), die dialektiese (wat verwerklikingsweg-openbarende is) en die kontradiktoriese metode (wat die werklikheidstatus en bestaansreg van bv. die doel-essensies bevestig).¹⁷

Die voorlopige aparte bestudering van die twee genoemde bronne van opvoedingskennis impliseer reeds 'n later by-mekaar kom, dus 'n vereniging in die pedagogie (opvoeding deur 'n deskundige) in 'n gefundeerde opvoedingspraktyk.¹³

1.1.3 Die verskynsel "wek-van-lewe":

Wek-van-lewe as verskynsel is onties van die opvoedingsgebeure in dié sin dat dit daaruit nie weg te dink of weg te handel is nie. Dit is verder ook ontologies van aard in dié sin dat die opvoedingsgebeure in die afwesigheid daarvan nie outentiek begryp, dus nie toereikend in sy werklike essensialiteit en sin in 'n bepaalde opvoedingspraktyk kan verskyn nie. Vervolgens sal nou enkele kernuitsprake aangaande die verskynsel wek-van-lewe kortliks toegelig word ten einde die onties-ontologiese status daarvan te verhelder.

Soos in vorige paragrawe uiteengesit, is fundamenteel pedagogiese strukture met hulle algemeen geldige inhoude, essensies, sin en sinsamehange deur wetenskaplike denkarbeid fenomenologies raakgesien (waar dit is, in die opvoedingswerklikheid, ingebed in die oorspronklike leefwêreld - dus ontologies) beskryf en aan die lig gebring. Hier is sprake van 'n wetenskaplike raaksien van skynbaar lewelose maar lewensvatbare essensies waarin lewe gewek kan word deur dit, wat ontologies gesien, werklik daartoe in staat is, nl. lewensopvatlike

inhoude. Die raaksien en lewe-wekkende aanwending van hierdie partikulier-geldende inhoude verg ná-wetenskaplike denkarbeid ter wille van die verwerkliking van 'n bepaalde opvoedingspraktyk.

Wanneer universele opvoedingsessensies lewend gemaak word deur outentieke sintesering en integrasie met lewensopvatlike essensies kan een van twee metodes gevolg word in die bestudering van die genoemde bronne van opvoedingskennis naamlik:¹⁹

1.1.3.1 Die direkte metode:

Die pedagogieker wend hom hier direk na die lewensopvatlike geskrifte om te kyk watter opvoedingsvoorskrifte daar gegee word. Hy teken dan direkte verwysings na die kind, die opvoeding en die eise wat aan 'n volwassene gestel word aan. 'n Opvoedingspraktyk wat egter slegs gebou is op die direkte opvoedingsvoorskrifte sal 'n verarmde opvoeding meebring as dit nie ook die universele opvoedingsessensies in ag neem en implementeer nie.

So byvoorbeeld sal die Nagmaalsformulieropdrag aan die jong belydende lidmaat om sy gewete en gesindheid te ondersoek om vas te stel of hy voortaan 'n ernstige voorneme het om in eensgesindheid met sy naaste te lewe,

geïntensiveer en versterk kan word as die universele doelstruktuur, "sedelik-selfstandige besluitvorming en verantwoordelike handeling" as uitgangspunt (eerste synswyse) geneem kan word. Hierdie universele opvoedingsessensie wat lewensvatbaar is kan dan ook tot lewe gewek word deur die genoemde lewensopvatlike inhoud sodat die belydende lidmaat sterker onder die besef kom van die selfstandigheid van sy voornemens en besluite en ook van sy verantwoordelikheid tot dienooreenkomstige handeling en gesindhede.

1.1.3.2 Die pedagogiese perspektief-metode:

Soos hierbo geïllustreer, word hiermee bedoel dat elkeen van die werklike essensies met hulle algemeen geldige inhoude geneem word en besondere inhoude in die lewensopvatlike bronne (bv. die Christelik-Protestantse) daarvoor gesoek word. So kan elkeen van die reeds genoemde doelstrukture inhoudelik gevul word met Nagmaalsformulier-inhoude (soos uit verdere hoofstukke sal blyk). So sal bv. die "ondersoek van die hart" om vas te stel of die lidmaat waarlik glo dat al sy sondes hom om Christus ontwil vergewe

is, lewe wek in die doelstruktuur "sinvolheid van bestaan", en hierdie inhoudelik-gevulde struktuur maak dan verdere ná-wetenskaplike denkarbeid moontlik en impliseer ook 'n verdere verdieping in verskillende aspekte van die regverdigmaking soos bv. genade, geloof, geregtigheid, regverdiging, heiliging ens.

Die partikuliere inhoude het ook lewe gegee aan die universele opvoedings-essensies sodat hierdie, voorskriftelik-geworde lewende opvoedingsessensies, 'n gefundeerde opvoedingspraktyk moontlik maak.²⁰

Uit die reeds bestaande literatuur waarin dit gaan om pedagogiese doelstrukture en om wek-van-lewe, blyk dat die Nagmaalsformulier in hierdie verband nog nie genoegsaam onder die aandag gekom het nie. Dat die Nagmaalsformulier wel wek-van-lewe status het, word van die Christen-denker oor opvoeding sonder twyfel aan gevoel. Sodanige "aanvoeling" kan egter nie dien as toereikende regverdiging vir sodanige aanwending van die Nagmaalsformulier nie. Daar sal ondersoek ingestel moet word na die betekenis (status) wat die Heilige Nagmaal vir die Protestantse Christen het en uit so 'n ondersoek sal gepoog moet word om redes raak te sien waarom verwag kan word dat dié formulier

wek-van-lewe status het. Dié ondersoek sal in paragrawe 1.2 en 1.4 onderneem word.

Alhoewel, soos uit die voorgaande blyk, reeds duidelike uitsprake oor pedagogiese doelstrukture en wek-van-lewe gemaak is, is dit tog sinvol om vanuit 'n anderse perspektief te kyk na die onderlinge verbande tussen die momente wat die werklikheidsgebeure wek-van-lewe konstitueer en wat dit in verband plaas met die doelstrukture. Wanneer daar van onderlinge verbande (sinsamehange) gepraat word, dring die dialektiese metode homself op die voorgrond. In hierdie verband sal verwys word na, vir hierdie ondersoek, relevante dialektiese triades in paragraaf 1.3. Daarná sal die triade potensieel-lewend, lewensvatbaar en wek-van-lewe in paragraaf 1.3.1 uitgelê word, gevolg deur 'n beskrywing van die triade lewensvatbaar, wek-van-lewe, lewende doelstrukture. Die doel met hierdie beskrywing en uitleg is om weer eens die fundamenteelheid van die wek-van-lewe handeling onder die aandag te bring. Hierdie "onder die aandag bring" is nodig veral aangesien daar in die hieropvolgende hoofstukke oorgegaan sal word tot 'n aanduiding daarvan hoedanig Nagmaalsformulier-inhoude lewe-wekkend aangewend kan word.

1.1.4 Pedagogiek as Essensiepedagogiek:

Ter afsluiting van hierdie inleiding is dit nodig om kortliks te verwys na die werkswyse wat gevolg gaan word. Een van die denkhoekestene van die Fundamentele Pedagogiek is dat pedagogiekdenke essensie-denke is, dus dat Pedagogiek Essensiepedagogiek moet wees ten einde as Pedagogiek te kan kwalifiseer. Dit beteken dat dit in hierdie verhandeling moet gaan om 'n denkende soektog na:

- (i) essensies van 'n besondere doelstruktuur,
- (ii) inhoude as essensies van die Nagmaals-formulier en
- (iii) sintese van hierdie essensies.

Dit is derhalwe gerade om vervolgens 'n kort bespreking te wy aan enkele uitsprake aangaande essensies, inhoude en die sintese-handeling.

1.1.4.1 Essensies

Vanweë sy fenomenologiese perspektief het die pedagogieker vier denkhoekestene vir die pedagogiese segswaarde:

- (i) Fenomenologie is slegs as ontologie sinvol (Heidegger), dus slegs daardie wyse van fenomenologie-beoefening wat ingestel is op ontologiese begryping, is sinvol. Dit behels die vraag na die syn en die syn-sin van 'n besondere aspek van die werklikheid wat hier die opvoedingswerklikheid is.

(ii) Om tot ontologiese begryping te kan kom, moet die fenomenologiese werkswyse aangewend word.

Ontologie is dus slegs as fenomenologie moontlik omdat hierdie werkswyse direk gaan na wat is (na die ontos).

(iii) Fenomenologiese denke is kategoriale denke (verwoorde beligtende denkmiddele).

(iv) Pedagogiekbeoefening is onmoontlik as die wetenskapper geïsoleerd is van die opvoedingswerklikheid. In-die-wêreld-wees (as Dasein) is die grond waaruit alle verdere denke aangaande die mens moontlik is.²¹

Die wêreld is deurweek van menslikheid en die mens is deurdring van die wêreld wat nie beteken dat hy wêrelds is nie, maar wel dat hy by en met die dinge is wat hy wil bestudeer.

(v) Die fenomenologiese denkstappe is verantwoordbaar in dié sin dat dit voldoen aan besondere vereistes nl. wetenskaplike noodwendigheid en lewensopvatlike toelaatbaarheid.

Die toelaatbaarheid om die lewensopvatting voorlopig apart te bestudeer is

in paragraaf 1.1.2.3 uiteengesit.

Daar is ook aangetoon dat die lewensopvatting nou as besondere maatstaf aangewend word om te beoordeel aangaande die toelaatbaarheid, sinvolheid en noodwendigheid van verdere situasiegerigte denkhandelinge en denkstappe deur die pedagogieker. Van die mens word in Job.28 : 11 gesê: "... en wat verborge is bring hy aan die lig", en in Fil. 4:8 "... watter deug en watter lof daar ook mag wees, bedink dit". Die Christen-Protestantse pedagogieker mag (moet) dus aan die lig bring en hy mag (moet) dit denkend doen. Dit gaan om twee bekendstellingswyses van dieselfde opvoedingswerklikheid wat voorlopig apart bestudeer en dan noodwendig gesinteseer word omdat die lewensopvatlike openbaring die essensies wat geleë is in die alledaagse opvoedingswerklikheid self verder verhelder en lewe daaraan gee en lg. werklikheidsessensies eersgenoemde orden.

Wat verstaan ons nou onder wetenskaplike noodwendigheid? Dit dui op 'n wetenskaplike deurskouing en wesensanalise van die opvoedingswerklikheid om daar essensies raak te sien en te

openbaar. Verder dui dit daarop dat alle verdere stappe van die fenomenologiese werkswyse dan in werklikheid denkstappe is om die essensialiteit van sodanige essensie te verifieer²² en die essensie-status daarvan te bevestig.²³

Die pedagogieker sal hom dus denkend uitstrek na werklike essensies om dit raak te sien, die verborgenheid daarvan te oorwin en met oorgawe te attendeer (Van Niekerk).²⁴ Die pedagogieker sal dus sy aandagtig-in-die-wêreld-wees intensiveer tot 'n aktiewe gemoed bly by en 'n aktiewe beluistering van die opvoedingswerklikheid self. Hierdie attenderend gerig bly maak dit moontlik om essensies in hulle sin en sinsamehange raak te sien en te begryp met die oog op verdere wetenskapsbeoefening of ter wille van gefundeerde praktykwording.²⁵

Die geopenbaarde essensies is werklikhede uit die opvoedingsgebeure soos dit is en is onherleibaar.²⁶ Dit is fundamenteel van die opvoedingsverskynsel wat hom as opvoedingsgebeure in die egte opvoedingsituasie toon as onwegdinkbaar, noodwendig, onontkenbaar, onweghandelbaar en onbetwyfelbaar.²⁷

Dit is moontlikheidsvoorwaardes vir sinvolle opvoeding.

Die essensies word in strukture georden ter wille van sistematiek en met die oog op begripsonderskeidings wat o.a. nodig is vir verdere wetenskaplike analise en dialekties-hermeneutiese verwerking van die essensies. 'n Struktuur van werklike essensies (bv. 'n doelstruktuur) is 'n geordende samestellende eenheid van werklikhede wat bymekaar en inmekaar pas; werklikhede waarsonder nie oor ander werklikhede gedink kan word nie; moontlikheidsvoorwaardes wat vereistes is vir verwerking; betekenisdraers (draers van die oorspronklike betekenis in sy betekenisvolheid, soos dit klaarblyklik is); evidensies (sekerhede wat nie toevallig is nie maar gelykblywend en invariant); beleefbaarhede (wat intensioneel beleef kan word).

Voorbeeld: Die doelstruktuur:

Normidentifikasie met die onderskeibare (nie geskeie) essensies:

- (i) behoortlikheidsbeoefening-uit-eie-keuse
- (ii) vereenselwiging-met-besondere-norme
- (iii) toereikende normkennis.

Essensies moet verder kategoriale status besit en is na hulle aard en wese beligtende denkmiddele, toegangswegskeppende middele en essensieopenbarende aanspreekmiddele wat geïmplementeer kan word vir diepere ondersoek dus meer-radikale deurdringing tot verdere werklike essensialiteit en verfyning van die doel-essensies as kulminasiepunt van alle vorige essensies.²⁸

1.1.4.2 Inhoude:

Soos reeds vermeld, is fenomenologiese denke kategoriale denke en ontologies sinvol omdat die fundamentele kategorieë beligtende verwoordinge is van die universele leefwêreld self. Hierdie onbevooroordeelde deurskou tot die diepste synsgronde, vertrekkende vanaf die pedagogiese gebeure²⁹ openbaar nie alleen essensies as

(i) algemeen-geldige inhoude nie maar toon verder aan dat die pedagogiese essensies self ook werklike inhoude kan hê bv. religieuse, sosiologiese, psigologiese en sedelike momente wat geensins afbreuk doen aan die outonomie van die Pedagogiek nie. Die opvoedingsgebeure is 'n uitsluitlik menslike gebeure

wat te onderskei, maar nooit geskei kan word van die mens se totale in-die-wêreld-wees nie. Die fenomenologiese ingesteldheid bring dus ook helderheid oor die verhouding teorie en praktyk³⁰ waaroor veel besin, gepraat en die laaste uitspraak nog nie gevel is nie.

So het J.H. Gunning reeds in 1923 die verskil tussen Pedagogiek as Opvoedingsleer en pedagogie as opvoeding probeer vaslê, "Want in deze theorie gaat het behalve om rationele, ook om morele verantwoordelijkheid, door de theorie betrekking heeft op ons handelen met mensen, ons beïnvloeden en geestelike leiden van jongeren", en verder "Theorie zonder praktyk is voor genieën, praktijk zonder theorie is voor gekken en skurken, maar voor het gros der opvoeders is de innige onverbreekelijke vereeniging van beide".³¹

Langeveld onderskei ook tussen Pedagogiek as vorm van wetenskap wat wil weet en ken, die teoretiese, en wetenskap wat moet handel - die praktiese. Vir hom is dit

veral die taak van die ouer om die beeld van volwassenheid voor te leef en die kind te help om homself te sien "alz een zich-transcenderende wezen".³² 'n Mens sou hier kon byvoeg dat die taak van skool en Kerk, veral by die voorbereiding van sy lidmate, is tot belydenis van geloof. Landman, Wilbers e.a. pedagogiekers onderskei in hierdie verband tussen doelkunde en doelleer. Soos in die paragrawe 1.1.2 en 1.1.3 oor "wek-van-lewe" kan dan onderskei word tussen twee bronne van opvoedingslewe, sowel as tussen die vóór-wetenskaplike, (leefwêreld) wetenskaplike denkarbeid en ná-wetenskaplike opvoeding (deur bv. 'n ouer) en pedagogie (deur 'n deskundig-opgeleide opvoeder).

Algemeen-geldige inhoude wat wetenskaplik verantwoordbaar is besit slegs oor latente-lewendigheid en het as sodanig weinig waarde vir die opvoedingsgebeure tensy verlewending plaasvind. Nie alleenlik gaan dit om 'n volwassene en nie-volwassene nie, maar ook oor norme en behoorlikheidseise

wat 'n ideëel-menslike aangeleentheid is. Dat die mens 'n normerende en normgerigte wese is, is 'n wetenskaplike uitspraak wat algemeen-geldig en noodwendig vir alle mense is, maar daar kan geen norm lewend wees sonder

(ii) partikuliere inhoude nie. Hierdie partikuliere inhoude spreek uit die lewensopvatting wat voorlopig apart maar intensief bestudeer moet word as gelykwaardige, besondere, onwegdinkbare, lewe-wekkende bron van opvoedingskennis.³³

Lewelose (latent lewende) pedagogiese essensies word op grond van hul lewensvatbaarheid verlewendig deur lewensopvatlike inhoude, en word dan lewendig. Afsluitend iets oor twee verdere uitsprake oor "inhoud".

(iii) Viktor Warnach toon deur fenomenologiese analise aan dat elke synde twee aansluitende grondmomente bevat nl. 'n opnemende draende en 'n inhoudelike moment. Die draende moment is ontvanklik vir inhoud, wat 'n bepalende funksie verrig.³⁴ Vir die opvoeder is inhoudkennis dus van besondere betekenis gepaard met kennis van

die draer van of struktuur
(essensie) vir daardie bepaalde
inhoud. Dié inhoud sal betekenis
gee aan die doelstruktuur as
besondere vorm.

Die draer (waarin die opvoeder as
persoon verteenwoordig is) soek
na vervulling (verwerkliking) en
dit is die ontologiese funksie
van die inhoud om dié verwerkli-
king te bewerkstellig.³⁵ Peda-
gogiese inhoud maak verwerkliking
in pedagogiese situasies moontlik
en lewensopvatlike verlewendiging
van die inhoud maak verwerkliking
in partikuliere pedagogiese en
opvoedingsituasies moontlik.

Die vraag wat in hierdie verhande-
ling beantwoord moet word, is of
die Nagmaalsformulier hom leen
tot lewensopvatlike verlewendi-
ging van fundamenteel-pedagogiese
essensies.

(iv) Leo Gabriel : Vorm en inhoud

Inhoud kom in vorm tot uitdruk-
king en gaan prinsipieel daarin
op sodat die vorm vir die inhoud
bepalend word.³⁶ Dit beteken
dat byvoorbeeld die lewensopvatlike
inhoude (waarin die opvoeder as

persoon verteenwoordig is) soek na vervulling en dit is die ontologiese funksie van die vorm om daardie verwerkliking te bewerkstellig.

Die eenheid van wedersydse implikasie van vorm en inhoud word deur hierdie twee uitsprake bevestig, en die status van die Nagmaalsformulieressensies as inhoud sal bedink moet word.

1.1.4.3 Sintese

Pedagogie (deur 'n deskundige) veronderstel 'n integrasie van wetenskaplik-gefundeerde pedagogiese kennis verkry uit die opvoedingswerklikheid self sowel as prinsipiële kennis (d.i. verkry deur ná-wetenskaplike denk-
arbeid)³⁷ deur bestudering van die gelykwaardige lewensopvatlike bronne. Laasgenoemde blyk noodwendig te wees omdat hierdie partikuliere inhoude in staat is tot wek-van-lewe, verheldering, ordening en intensivering van sluimerende, lewensvatbare, algemeen geldige essensies en inhoude.³⁸

Sintese van die wetenskaplik-gefundeerde en dié lewensopvatlike kan op twee wyses geskied naamlik deur:

(i) Sintese-denke:

Hierdie is 'n gedwonge sintese langs dialektiese weg waarvan die ware pedagogieker hom egter weerhou, omdat hier sprake is van die gedwonge versoening van onversoembare (nie-integreerbare) kontradiksies. Die denke word dwingend geforseer tot skepping van 'n sintese. In die dialektiese triade word die tese (stelling), kontradiktories gestel teenoor die antitese (teenstelling) en albei word dan opgehef in 'n sintese. Krities beskou, mag beide tese en antitese bestaansreg in die werklikheid besit maar die pedagogieker staan uiters skepties hierteenoor in 'n pedagogiese situasie omdat 'n antitese, as kontrakdiksie, geen bestaansreg in 'n outentieke sintese het nie. Die sintese vanweë sintesedenke is dus opgebou uit twee komponente waarvan een geen bestaansreg in 'n opvoedingsituasie het nie. So 'n sintese kan dus nooit geld in die pedagogiese situasie nie.

(ii) Outentieke sintesering:

Dit is vir die pedagogieker egter duidelik dat die dialektiese metode wel moontlik is om die werklikheid en dus ook die opvoedingswerklikheid, te begryp omdat die werklikheid dialekties gestruktureerd is.

Outentieke sintesering is 'n egte, werklikheidsgetroue samevoeging van telkens twee moontlikhede wat elk bestaansreg en bestaansnoodwendigheid besit in 'n pedagogiese situasie, en gesuiwer is van dialektiese idealisme, teologisme, naturalisme en marxisme.

Elke synswyse het dus bestaansreg en is ontologies verantwoordbaar. In geïsoleerdheid is hulle ontoereikend om doelverwesenskap te wees maar hulle besit die vermoë om geïntegreer te word in 'n hoër synswyse (sintese).³⁹ Die eerste synswyse maak die verwerkliking van die tweede synswyse moontlik en word terselfdertyd geïntensiveer (verryk, versterk, verskerp) deur die tweede.

- (a) Albei synswyses gaan dan gesamentlik en gelyktydig oor in die geïntegreerde synswyse, word daarin opgeneem en bly daarin behou en bewaar (Klafki).⁴⁰
- (b) Elke stap is die uitkoms van die voorafgaande stappe en bevat en omvat hulle.
- (c) Die antwoord van die pedagoog wat uit die spanningsverhouding tussen die twee synswyses blyk is die verwerkliking van die sintese.
- (d) Die onderlinge verband tussen die essensies is dialekties van aard en die moontlikheid tot integrasie word deur die opvoeder voorberei en ondersteun en saam met die kind verwerklik.
- (e) Die voltrekking van die gebeure maak die sin daarvan uit.
- (f) Die stappe in die verloop van die opvoedingsgebeure is opvoedingshandelinge, aktiwiteit, aksie, selfbeweging (Gerd Brand).⁴¹

(g) Elke opvoedingsessensie is in konstante beweging, 'n oorgang gerig op verdieping, intensivering. Daar is sprake van voortgang (T.Litt). Dit is voortgang tot verdieping.⁴²

Direkte beweging vanaf eerste synswyse na derde synswyse is wel moontlik maar is 'n verskraalde, verarmde weg, terwyl by outentieke sintesering twee werklike essensies in 'n besondere moontlikheidsvoorwaardeverhouding tot mekaar staan wat gesamentlik kan en moet verdiep en geïntensiveer word tot 'n derde moontlikheid.⁴³

Vervolgens moet daar nou eers aandag geskenk word aan die betekenis van die Heilige Nagmaal ten einde te bepaal of dit segswaarde kan hê by die lewendige dialektiese beweginge in pedagogiese situasies.

1.2 Betekenis van die Heilige Nagmaal : Algemeen.

Die Christen kry deel aan Christus deur die geloof maar, volgens Calvyn, is daar besondere genade-middele nodig waardeur die geloof gewek en versterk kan word. Daarom het God herders en leraars aangestel met gesag om te onderwys en die sakramente te bedien waardeur die geloof gevoed en gesterk word.⁴⁴ Die besondere middele is dan:

- 1.2.1 Die Woord wat verkondig word. Daarom wil God ook dat daar heilige samekomste gehou sal word sodat die eenheid van die geloof gevoed en onderhou sal word met die leer van die Evangelie.⁴⁵ Die verrese Heiland se opdrag aan al sy apostels was dan ook om die Evangelie te verkondig aan die ganse mensdom (Matt. 28 : 19). Die sigbare kerk is dáár waar die Woord van God eg verkondig en aangehoor word en die sakramente bedien word volgens die instelling van Christus.⁴⁶ Die suiwer bediening van Woord en Sakrament is dus die merktekens van die ware Kerk.⁴⁷

Wat die verhouding van Woord en Sakrament betref, is dit duidelik dat God in Sy wysheid hierdie twee middele aan Sy Kerk gegee het as genademiddele.⁴⁸ Wat is nou die sistematiese verband tussen Woord en Sakrament?

As die "Woord" hier Jesus Christus bedoel, is die Sakrament ondergeskik aan die Woord. As die "woord" egter dui op die prediking van die

Kerk, dan staan Woord en Sakrament naas mekaar, albei as getuienis aangaande dié Woord nl. Jesus Christus. Tog mag nie uit die oog verloor word dat die geloof uit die gehoor is (Rom. 10 : 17) en dat Christus sy dissipels beveel het : "Verkondig die evangelie aan die ganse mensdom" (Markus 16 : 15) en nie "Bedien die Sakramente nie".

Soos in die versoeningswerk van Christus die regverdigmaking die heiliging voorafgaan, omsluit die Woord van God beide Evangelie en Wet, só gaan die geloof die werke vooraf en só volg die Sakrament op die prediking van die Woord.⁴⁹

1.2.2 Die Sakramente:

1.2.2.1 Waarom is dit nodig? Nadat Zwingli, Luther en Calvyn tydens die Hervorming die Roomse Sakramentsleer herskryf het volgens die Skrif, verklaar hulle eenstemmig dat die genade van die Sakrament 'n vergewende genade is, 'n teken geheg aan die Woord waarsonder die Sakrament as sodanig geen waarde het nie. Nie die Sakrament nie, maar sy werking en vrug hang af van die geloof van die ontvanger.⁵⁰

Die Sakrament voeg dus niks nuut by die Woord nie, maar onderstreep en versterk die Woord en die geloof.⁵¹

"The term 'sacrament' denotes an outward and visible sign of an invisible

and spiritual reality. By means of symbol which is metaphor transformed into action or concreteness, truth is conveyed to the participants in a sacrament much more readily than by the bare word. Language conveys truth, but symbol does what language can not compass".⁵²

Dit blyk nou duidelik dat, behalwe die prediking van die Woord daar nog 'n ander hulpmiddel is om die geloof te versterk, nl. die Sakramente. Die Nederlandse Geloofsbelydenis handel in artikels 33 tot 35 oor die Sakramente. In artikel 33 staan: "Ons glo dat ons Goeie God deur ag te gee op ons botheid en swakheid, vir ons die sakramente verorden het om aan ons Sy beloftes te verseël en om pande te wees van die goedwilligheid en genade van God jeens ons en ook om ons geloof te voed en te onderhou ... dit is sigbare waartekens en seëls van 'n inwendige en onsigbare saak ... So is die tekens nie tevergeefs en ledig om ons te bedrieg nie, want hulle waarheid is Jesus Christus, sonder wie hulle niks sou wees nie."⁵³

So is die tekens, ook by die Nagmaalsviering, dan tevergeefs sonder Christus,

die Profeet, die Priester en die Koninklike. "The statement that He was obedient unto death, even the death of the cross, is the shortest summary of the whole life of Jesus. He actively fulfilled the Law, because He fulfilled its meaning, which is 'agape' (generous love, love which serves, as in the footwashing when the Lord bent down to serve)"⁵⁴

Hy het gekom om te red. "The Son of man came ... to give His Life on random for many".⁵⁵ Hy is die lig van die wêreld (die Profeet), Hy verbreek sondebande (die Verlosser en Priester) en heers oor die mens (die Koning).⁵⁶

1.2.2.2 Die wese van die Sakrament. Volgens Calvin is die sakrament 'n uitwendige teken waardeur die Here die belofte van sy goedertierenheid verseël om die swakheid van die geloof te versterk. Augustinus sê dat dit 'n sigbare teken is van 'n heilige saak nl. die onsigbare genade. Die Latynse Bybelvertaling het die Griekse woord "mysterion" (verborgenheid) gereeld weergegee met die Latynse woord "sacramentum" omdat dit die teken aandui wat 'n verhewe aanskoulike voorstelling gee

van die geestelike dinge.⁵⁷ Van belang is die instelling van die sakramente deur God. Hulle is nie die vrug van menslike vinding nie, maar kom uit die hand van die Here wat deur die sakramente iets wil sê en op die beloftes van die Evangelie wys.⁵⁸

Dit blyk dus dat daar geen sakrament kan wees as daar nie 'n belofte voorafgaan nie. Die sakrament is soos 'n aanhangsel by die belofte gevoeg om dit te versterk. Die sakrament bestaan uit die Woord wat voorafgespreek word, wat die teken verklaar en al die tekens wat daarop volg. Augustinus leer:..... "Laat die Woord by die element en die teken kom en dit word 'n sakrament." Bavinck onderskei ook tussen "verbum" en "elementum"-woord en element. Dit is so, nie omdat die woord gespreek word nie, maar omdat dit geglo word. Kort en bondig praat van Niftrik van die sigbare Woord.⁵⁹

Karl Barth wys daarop dat die sakrament verder aandui dat hier nie slegs gespreek word nie maar dat hier gedoen word (naamlik in die geboorte van 'n nuwe mens. Skryfster sien hierin wekvan-lewe in die "ou" wyse van lewe).

Handeling word by die gesproke woord gevoeg. Calvin praat van die seël van Christus wat by die gesproke woord gevoeg word. "In the sermon a man speaks; the sign is here the word of man. Even in the sacrament there is speech, but the characteristic feature is what is done, in the sign of receiving food and nourishment."⁶⁰

Só rus die geloof dan op die Woord van God; maar as die sakramente daarby kom, steun dit daarop as op pilare en is dus nog vaster. Dit kan ook spieëls genoem word waarin die rykdom van die genade aanskou word. Die sakramente versterk die geloof alleen omdat hulle deur God daartoe ingestel is en nie omdat hulle 'n verborge krag in hulself daartoe besit nie.⁶¹

Tot die wesenlike elemente van 'n Reformatoriese definisie van 'n sakrament sou dus gereken moet word:

1. Dat dit deur God/Christus self ingestel moet wees,
2. dat daar 'n uiterlike simbool, teken of seël moet wees; dus 'n heilige sigbare waarteken,
3. dat daardie Simbool, teken of seël die Evangelie tot inhoud moet

hê. Evangelie word omskrywe as:
dat God die mens op grond van die
enige slagoffer van Christus wat
aan die kruis volbring is, verge-
wing van sondes en die ewige lewe
uit genade skenk.⁶²

Hierdeur word die belofte van vergifnis
en genade beter verstaan en verseël.⁶³

Die Rooms-Katolieke kerk het sewe
sakramente wat o.a. die huwelik en die
bieg (op grond van Jak.5 : 16 "Bely
mekaar julle misdade....") insluit.
Getoets aan die Reformatoriese definisie
en aan art. 33 van die Nederlandse
Geloofsbelydenis voldoen slegs twee
sakramente aan die vereistes nl. die
Heilige Doop en die Heilige Nagmaal.
"Het spesifieke in Doop en Avondmaal is,
dat zij op een bepaalde, zichtbare
wijze de genaden voorstellen en degenen
aan wie deze zichtbare afbeelding der
genade wordt meegedeeld, ook de genade
zelf deelachtig maken."⁶⁴

In Doop en Nagmaal besit die Protestantse
Christen oneindig meer as die Roomse
met sy sewe sakramente, want nié die
aantal sakramente beslis nie maar die
instelling deur Christus en die volheid
van die genade wat Hy daarin meedeel.⁶⁵

Vir die ware Christen verloop die lewe nie van die wieg na die graf nie maar veel eerder tussen Doop en Avondmaal. Aan die begin van die lewe staan as teken van God se genade die Heilige Doop wat eenmalig aan die mens bedien word. Voór die mens lê steeds die viering van die Heilige Nagmaal. In die geloofsluwe gryp die mens telkens terug na die feit dat hý ook deur God geteken is tot Sy eiendom, dat ook hý die sakrament van die Doop ontvang het "om geheelijk Hem toegeëigend te zijn, zijn merk en veldteken dragende" (art. 34 Nederlandse Geloofsbelydenis). Die mens mag God telkens herinner aan die belofte in die Doop gegee. Andersyds is die geloofsluwe gekenmerk deur 'n herhaalde-like toetrede tot die Nagmaal om versterk te raak in die sekerheid van die geloof: ook ek (die mens) behoort tot die Verbondsgod; ook ek mag aansit aan die tafel wat die Vader vir Sy ganse huisgesin (die Kerk) voorberei het. Komende van die Doop is die gelowige steeds op weg na die Nagmaal totdat hy genooi word na die bruilofsmaal van die Lam (Openb. 19 : 9).⁶⁶

1.2.2.3 By die Nagmaal word bely dat Christus alle gelowiges beveel het om tot Sy gedagtenis van hierdie gebreekte brood

te eet en van hierdie beker te drink, en daarby ook beloof het: eerstens, "dat Sy liggaam só seker vir my aan die kruis geoffer en gebreek en Sy bloed vergiet is, as wat ek met die oë sien dat die brood van die Here vir my gebreek en die drinkbeker aan my meegedeel word; ten tweede, dat Hy self my siel met Sy gekruisigde liggaam en vergote bloed so seker tot die ewige lewe voed en laaf as wat ek die brood en die drinkbeker van die Here as gewisse waartekens van die liggaam en bloed van Christus uit die hand van die dienaar ontvang en met die mond geniet". (Heidelbergse Kategismus, Vr.75)

'n Mens moet by die sakramente let op die tekens en seëls wat God gegee het sowel as op die saak wat afgeteken en beseël word.⁶⁷ Die teken en betekende saak is saamgevoeg maar kan geskei word, aldus Calvyn. Alleen vir die uitverkorenes werk die sakramente die Genade wat hulle afbeeld. Die Woord sowel as die Sakramente is van geen nut as dit nie uit geloof aangeneem word nie.⁶⁸

(a) Die tekens. (Heilige, sigbare waartekens). 'n Mens kan onderskeid maak tussen natuurlike en

ingestelde tekens. As voorbeelde van natuurlike tekens kan genoem word die rook wat aan die vuur, die daeraad wat aan die son, die voetstap wat aan die wandelaar, die lag wat aan die vreugde en die traan wat aan die smart behoort.⁶⁹

Die sakramente is ingestelde tekens: Die Drie-enige God het dit gegee en deur Christus, die Middelaar van die verbond, ingestel as tekens van die Genadeverbond.

Die Sakramente is ook heilige tekens wat bestem is vir die diens van die Here en afgesonder is van die gewone gebruik. Verder is die Sakramente sigbare tekens. Die woord "weet" staan in verband met die Latynse woord "videre" wat "sien" beteken. God wil die dinge laat sien en toon wat Christus gedoen het.

- (b) Die seëls. Die Nederlandse Geloofsbelydenis sê dat seëls dien om die beloftes van die Here te verseël. Die beloftes van God het op hulleself geen seëls nodig nie maar God het om menslike swakheid en kleingelowig-

heid ontwil, hulle geskenk.

Sodoende word die mens in sy geloof versterk omdat hierdie beloftes vas en seker aan hom geskenk word.⁷⁰

(c) Die betekende saak: Jesus

Christus is die betekende Saak van die Sakramente. In Hom word die waarheid daarvan gewaarborg want sonder Hom sou dit geen betekenis hê nie. Daarom het die Here Jesus die tekens self genoem: "Dit is My liggaam, dit is My bloed!"

Bavinck onderskei in die sakramente ook tussen die "materia externa" (die sigbare tekens en seëls) en die "materia interna", die onsigbare saak, die betekende saak wat afgebeeld en verseël word nl. die verbond van die genade, die geregtigheid van die geloof, vergewing van die sondes, geloof en bekering, gemeenskap met Christus, Sy dood en opstanding, Sy liggaam en Sy bloed. Samevattend kan gesê word dat Christus, die ganse, ryke, volle Christus na Sy Goddelike en menslike natuur, Sy persoon en werk, in Sy vernedering en Sy verhoging, die materia

interna, die betekende saak van die sakrament is.⁷¹

God se Woord (die verbum) en die Sakramente (die elementum) is die betekenisvolste genademiddele wat God wil aanwend om die geloof te versterk.⁷² Die Sakramente skenk geen enkele weldaad wat nie uit God se Woord deur die geloof ontvang word nie. Die Sakrament is dus aan die Woord ondergeskik en dien tot versterking van geloof.⁷³ Die Sakramente is dus deur God self ingestel om die Woord te versterk en die belofte van die Evangelie nl. die vergifnis en die genade te verseël.

Die Sakramente van die Ou Testament beeld die Christus uit wat nog moes kom; dié van die nuwe Testament, die Christus wat reeds gekom het.⁷⁴ Die Doop verkondig dat die mens gewas is in die bloed van Christus, die Nagmaal dat hy verlos is. Altwee word gevind in Christus wat gekom het deur water en bloed (1 Joh. 5 : 6) sodat Hy sal reinig en verlos. Augustinus noem dit treffend die fontein van die Sakramente.⁷⁵

(d) Samevattend: Die wesenlike van die Sakrament by die Heilige

Nagmaal:

- i. Die realiteit van die heil wat die mens aangebied en beloof word, word deur die Sakramente uitgebeeld (Sien art. 33 van die Nederlandse Geloofbelydenis).
- ii. God se genade kom werklik as gawe van buite tot die mens. Uit die prediking sou die mens nog kon aflei dat die Evangelie 'n skone menslike idee is, produk van sy verlange, projeksie van sy diepste innerlike. Die Sakrament word hom gegee, word aan hom bedien. Brood en water word aan hom uitgereik. Dit onderstreep die genade aan hom betoon. Daarom dat in die Nagmaalsformulier die mens nadruklik daarop gewys word dat "ons ons lewe buite onself in Jesus Christus soek".
- iii. Die Sakramente sê uitdruklik dat God altyd die Eerste is, die Alpha. By die Doop en by die Nagmaalstafel is alles vir

die mens in gereedheid; hy kan net kom aansit. God as die Eerste kom die mens tege- moet en verkondig die Kruis- woord: Dit is volbring!

iv. Die Sakramente onderstreep die wonder van God se genade dat Hy in nederige, onaansien- like gestalte na die mens kom en geopenbaar word. God se genade begelei die tekens volgens Calvin. Volgens Luther word sy genadegawe in, met en onder die elemente ontvang.

v. Die Sakramente dui weereens daarop dat God se genade die menslike verstand, insig en begrip te bowe gaan, dat dit nooit dogmaties volkome ver- werk kan word nie, dat dit steeds geheimenisvol bly en tog in die Christelike Kerk as onwrikbare tekens van Sy genade staan totdat Hy kom.⁷⁶

1.2.3 Die Heilige Nagmaal

Oor die Nagmaal word gehandel in Sondag 28, 29 en 30 van die Heidelbergse Kategismus en in artikel 35 van die Nederlandse Geloofsbelydenis.

1.2.3.1 Die instelling van die Nagmaal.

Christus het die Nagmaal ingestel en Hy het dit gedoen in die nag waarin Hy verraai is, net voordat Hy as Lam geslag sou word. Christus vier eers die laaste pasga en stel dan die Nagmaal in sodat hier die Ou-Testamentiese en die Nuwe Testamentiese lyn van die Genadeverbond saamkom. "Want Christus is ons Pasga wat vir ons geslag is" (1 Kor. 5 : 7) Nou gaan die Eersgeborene van die Vader sterwe. "En nadat Christus die Pasga gevier het, neem Hy by die derde beker die brood en wyn en stel Hy die Heilige Nagmaal in" (Gal. 1:11; 1 Kor. 11:23).

Soos die blom uit die knop kom, so het die Nagmaal uit die pasga voorgekom want Christus is die Lam van God en ons Pasga.⁷⁷

Die instellingswoorde van die Nagmaal word opgeteken in vier Skrifgedeeltes: Matt. 26 : 26-29; Mark, 14 : 22-25; Luk. 22 : 15-20; 1 Kor. 2 : 23-25.

In dié weergawes is daar sekere onderlinge verskille naas die groot ooreenkomste.⁷⁸ "Dat Jesus tijdens de viering van het paschamaal het Heilig Avondmaal heeft ingesteld."⁷⁹

'n Verklaring van die instelling van die Nagmaal soos beskrywe deur Mattheus is gedoen o.a. deur Matthew Henry en word kortliks soos volg weergegee:

"En terwyl hulle eet, neem Jesus die brood, en nadat Hy gedank het, breek Hy dit en gee dit aan Sy dissipels en sê: Neem, eet, dit is my liggaam" (Matt.26:26). Met die breek van die brood word te kenne gegee, eerstens dat Christus se liggaam gebreek word vir gebruik. "Hij is om onze ongerechtigheid verbrijzeld, zooals het broodkoren verbrijzeld wordt, hoewel geen been van Hem verbroken was, was toch Zijn vlees gebroken met breuk op breuk, en waren zijne wonden vermenigvuldigd". (Job 9:17; 16:14) Die mens het Sy wet verbreek nou eis die geregtigheid breuk op breuk (Lev. 24:20) en Christus word verbreek om aan die eis te voldoen. Ten tweede is die brood gebreek soos 'n vader dit vir sy kinders breek. Só word Christus gebreek om die Genade te vergemaklik. Hy gee dit aan sy dissipels (wat hier nie apostels genoem word nie) wat impliseer dat hulle dit ook aan ander volgelinge (dissipels van alle nasies?) moet gee.

Hy sê: "Neem, eet, dit is My liggaam,"
dus - neem Christus, wat jou aangebied
word, aan, ontvang die versoening.

"Houdt u aan de voorwaarden waarop het
nut en voordeel er van u wordt aange-
boden, onderwerpt u aan Zijne genade en
Zijn bestuur". "Toe neem Hy die beker,
en nadat Hy gedank het, gee Hy dit aan
hulle en sê: "Drink almal daaruit
want dit is My bloed, die bloed van die
Nuwe Testament wat vir baie uitgestort
word tot vergifnis van sondes".

Sy bloed wat vir vele vergiet word dui
op 'n verbond wat verseël want Jesus
Christus is 'n versoening vir die
sonde van die hele wêreld (1 Joh. 2:2)
waarin verlossing deur Sy bloed
geskenk word vir die misdade van die
mens (Ef. 1:7). Hierdie vergewing van
sondes is die groot seën wat "in die
awendmaal van die Here aan alle ware
gelowiges verleen word". Dit is die
grond vir alle ander seëninge en die
bron van Ewige vertroosting. Die ou
verbond van die kinders van Israel word
tans aaneengeschakel en verbind aan die
nuwe verbond vir elkeen wat glo.⁸⁰

1.2.3.2 Hoe die Heilige Nagmaal gevier moet word.

Paulus brei uit op die instelling van die Nagmaal deur in 'n brief aan die Korinthiërs ernstig te vermaan teen die misbruik van dié Sakrament. Ook in die Protestantse Nagmaalsformulier word die juiste viering van die Heilige Nagmaal duidelik beskryf.

(a) Wat behels die Nagmaalsformulier:

Dit is nodig om hier te benadruk dat die inhoud van die Nagmaalsformulier korreleer met die ganse Christelike leer soos dit o.a. in die Skrif en Belydenisskrifte uiteengesit is en wat aan die Nagmaalganger bekend moet wees omdat dit oor baie jare oorvloediglik uit die Heidelbergse Kategismus geleer is sowel vóór die aflegging van belydenis van geloof as herhaaldelik by die eredienste.

(b) Fundering van die formulier.

(Liefde teenoor God en medemens).

Die raamwerk van die hele Christelike leer is gefundeer op twee grondgedagtes nl. liefde teenoor God en liefde teenoor die medemens, en is vervat in o.a.:

- i. Die Twaalf Artikels van die Christelike geloof, in 3 dele, wat handel oor:
 - (a) God, Vader en Skepper;
 - (b) God die Seun en Verlosser;
 - (c) Heiligmaking deur die Heilige Gees.
- ii. Die Wet van God in twee dele:
 - (a) Die eerste vier gaan oor die relasie God-mens;
 - (b) Die volgende ses tafels handel oor die relasie mens-medemens.
- iii. Die Gebed van Jesus Christus wat soortgelyk aan die Wet ingedeel is.

Tydens die Erediens word hierdie hoekstene van die Christelike geloof dan ook by die Liturgiese orde van die diens ingesluit om sodoende te verseker dat die lidmaat se geheue verfris en sy hart ontvanklik gemaak word vir die viering van die Heilige Nagmaal.

Formuliere is dus opgestel as 'n kort samevatting en deel van die Belydenisskrifte wat aan die lidmate reeds bekend is as gevolg van kategetiese onderrig.⁸¹

1.2.3.3 Hier volg nou die werklike inhoud van die formulier met die doel om sekere essensies uit te lig vir latere betragting, asook die betekenis van Paulus se vermaning verder te verklaar

(1 Kor. 11 : 26-29):

"Geliefdes in die Here Jesus Christus, luister na die woorde

- i. van die instelling van die Heilige Nagmaal van onse Here Jesus Christus, soos die heilige apostel Paulus dit beskrywe in 1 Kor. 11 : 23-29:

Ek het van die Here ontvang wat ek ook aan julle oorgelewer het, dat die Here Jesus in die nag waarin Hy verraai is, brood geneem het; en nadat Hy gedank het, het Hy dit gebreek en gesê: Neem, eet, dit is My liggaam wat vir julle gebreek word; doen dit tot My gedagtenis (want Christus het sy liggaam vir ons aan die kruis gegee in die dood). Net so ook die beker ná die ete, met die woorde: Hierdie is die nuwe testament in My bloed; doen dit, so dikwels as julle daaruit drink, tot My gedagtenis (want Christus het Sy bloed vir baie vergiet). Want so dikwels as julle hierdie brood eet en hierdie beker drink, verkondig julle die dood van die Here totdat Hy kom. (Met die 'dood van die Here' word bedoel alles wat in verband staan met die koms van Jesus na die aarde om hier soos 'n mens te verkeer, verraai te word deur mense, te sterf aan die hand van mense en op te staan uit die dode tot heil van mense. 'Totdat Hy kom' beteken die gemeente leef steeds in die verwagting van die wederkoms van die Here op die wolke ... en verder dien dit ter bevestiging dat die Here sekerlik in Sy heerlijkheid sál kom). Wie dan op onwaardige wyse hierdie brood eet of die beker drink, sal skuldig wees aan die liggaam en bloed van die Here. (Waarín die "onwaardige wyse" bestaan moet ons aflei uit die misstande wat in Korinthe voorgekom het. Hulle doen die teenoorgestelde as die verskuldigde eer te bewys). Maar die mens moet homself beproef en só van die brood eet en uit die beker drink. Want wie op onwaardige wyse eet en drink, eet en

drink 'n oordeel oor homself, terwyl hy die liggaam van die Here nie onderskei nie. (Wie die karakter van die nagmaal as 'n besondere maaltyd misken, en dus nie begryp dat hy daar te doen het met die liggaam van die Here nie, haal die oordeel van God oor hom. Hy sal nie ongestraf bly nie.)⁸²

Om nou tot ons troos die Nagmaal van die Here te kan hou, is dit voor alles nodig dat ons onself tevore reg beproef; verder dat ons dit hou vir die doel waartoe die Here Christus dit verorden en ingestel het, naamlik tot Sy gedagtenis.

- ii. Die waaragtige ondersoek van onself word in hierdie drie hoofpunte saamgevat:
- (a) Ten eerste moet elkeen nadink oor sy sondes en vervloeking, sodat hy homself kan mishag en hom voor God kan vergootmoedig, aangesien die toorn van God teen die Sonde so groot is dat Hy dit - eerder as om dit ongestraf te laat bly - aan Sy liewe Seun Jesus Christus met die bittere en smadelike dood van die kruis gestraf het.
 - (b) Ten tweede moet elkeen sy hart ondersoek of hy ook hier die gewisse belofte van God glo dat al sy sondes hom alleen ter wille van die lyding en sterwe van Jesus Christus vergewe is, en dat die volkome geregtigheid van Christus hom as sy eie toegereken of geskenk is, ja, so volkome asof hy self in eie persoon vir al sy sondes betaal en alle geregtigheid volbring het.
 - (c) Ten derde moet elkeen sy gewete ondersoek of hy ook gesind is om voortaan met sy ganse lewe ware dankbaarheid jeens God die Here te bewys en voor die aangesig van God opreg te wandel; ook of hy sonder enige geveinsdheid van harte alle vyandskap, haat en nyd wil aflê en 'n ernstige voorneme het om van nou af in waaragtige liefde en eensgesindheid met sy naaste te lewe.
Almal dan wat so gesind is, wil God gewis in genade aanneem en vir waardige deelgenote aan die tafel

van Sy Seun Jesus Christus hou. Daarenteen, diegene wat hierdie getuienis in hul hart nie gevoel nie, eet en drink 'n oordeel oor hulself. Daarom is dit dan ook dat ons, volgens die bevel van Christus en van die apostel Paulus, almal wat weet dat hulle met hierdie navolgende sondes besmet is, vermaan om hulle van die tafel van die Here te onthou, en hulle verkondig dat hulle geen deel in die ryk van Christus het nie: naamlik alle afgodedienaars, alle Hulle almal moet, solank hulle in sulke sondes volhard, hulle van die spyse onthou wat Christus alleen vir Sy gelowiges verorden het, sodat hulle oordeel en verdoemenis nie des te swaarder word nie. Maar dit word ons, seer geliefde broeders en susters, nie voorgelou om die verslae hart van die gelowiges kleinmoedig te maak nie, asof niemand na die Nagmaal van die Here mag gaan as net dié wat sonder sonde is nie. Want ons kom nie na hierdie Nagmaal om daarmee te kenne te gee dat ons in onself volkome en regverdig is nie; maar inteendeel, omdat ons ons lewe buite onself in Jesus Christus soek, erken ons daarmee dat ons midde-in die dood lê. Daarom, al is dit dat ons nog baie gebreke en ellendigheid in ons vind, soos byvoorbeeld dat ons geen volkome geloof besit nie en God ook nie dien met so 'n ywer as wat ons verskuldig is nie, maar daaglik teen die swakheid van ons geloof en die bese lyste van ons vlees moet stry; nogtans, desnieteenstaande, omdat ons oor sulke gebreke, deur die genade van die Heilige Gees, berou het en ons van harte begeer om teen ons ongeloof te stry en volgens al die geboie van God te lewe, daarom kan ons daarvan seker wees dat geen sonde of swakheid wat nog teen ons wil in ons oorgebly het, kan verhinder dat God ons in genade sou aanneem en so hierdie hemelse spys en drank waardig en deelagtig maak nie.

- iii. Ten tweede, laat ons nou ook oordink waartoe die Here vir ons Sy Nagmaal ingestel het, naamlik dat ons dit moet doen tot Sy gedagtenis. Maar dan moet ons Hom daarby aldus gedenk:

Ten eerste moet ons in ons hart ten volle vertrou dat onse Here Jesus Christus - volgens die beloftes wat aan die voorvaders in die Ou Testament van die begin af gegee is - deur die Vader in hierdie wêreld gestuur is, ons vlees en bloed aangeneem het, die toorn van God waaronder ons ewig moes versink het, van die begin van Sy menswording af tot aan die einde van Sy lewe op aarde vir ons gedra het en alle gehoorsaamheid en geregtigheid van die goddelike wet vir ons vervul het; vernaamlik toe die las van ons sondes en van die toorn van God Hom bloedige sweet in Getsémané ontpers het, waar Hy Hom laat bind het om ons te ontbind; daarna ontelbare smaadhede gely het, dat ons nimmermeer tot skande sou word nie; onskuldig tot die dood veroordeel is, dat ons voor die gerig van God vrygespreek sou word; ja, Sy geseënde liggaam aan die kruis laat spyker het, om die skuldbrief van ons sondes daaraan vas te heg; en het so ons vervloeking op Hom gelaai om ons met Sy seëninge te vervul; en Hom verneder het tot in die allerdiepste versmaadheid en angs van die hel, met liggaam en siel aan die Kruishout, toe Hy met 'n groot stem uitgeroep het: My God, My God, waarom het U My verlaat? - sodat ons tot God geneem en nimmermeer deur Hom verlaat sou word nie; en het eindelijk met Sy dood en bloedstorting die nuwe en ewige Testament, die verbond van die genade, en die versoening bevestig toe Hy gesê het: Dit is volbring.

(En dat ons dít vas kan glo het die Here Jesus die Nagmaal ingestel)

Uit hierdie instelling van die heilige Nagmaal van onse Here Jesus Christus sien ons dat Hy ons geloof en vertrou wys op Sy volkome offerande wat eenmaal aan die kruis plaasgevind het, as op die enigste grond en fondament van ons saligheid, waar Hy vir ons hungerige en dorstige siele 'n ware spys en drank van die ewige lewe geword het. Want deur Sy dood het Hy die oorsaak van ons ewige honger en kommer, nl. die

sonde, weggeneem en vir ons die lewend-
makende Gees verwerf; sodat ons deur
die Gees - wat in Christus as die Hoof
en in ons as Sy lidmate woon - met Hom
ware gemeenskap kan hê en al Sy
goedere, die ewige lewe, die geregtig-
heid en die heerlikheid deelagtig kan
word.

Bowendien word ons deur dieselfde Gees
ook met mekaar as lidmate van een
liggaam, in broederlike liefde saange-
bind, soos die heilige apostel spreek:
Omdat dit een brood is, is ons almal
een liggaam, want ons het almal deel
aan een brood. Want soos uit baie
graankorrels een meel gemaal en een
brood gebak word, en uit baie druiwe-
korrels, as hulle gepars word, een
wyn en drank vloei, en tot een vermeng
word, net so sal almal wat deur die
waaragtige geloof in Christus ingelyf
is, deur broederlike liefde om Christus
ons liewe Saligmaker ontwil, wat ons
tevore so uitnemend liefgehad het,
almal saam een liggaam wees, en dit nie
alleen met woorde maar met die daad
teenoor mekaar bewys.

Mag die almagtige God en Vader van onse
Here Jesus Christus, deur Sy Heilige
Gees, ons daartoe help, Amen.

- iv. Dat ons dan nou dit alles mag verkry,
laat ons onself voor God verootmoedig
en Hom met waaragtige geloof om Sy
genade aanroep:

Barmhartige God en Vader, ons bid U
dat U in hierdie Nagmaal - ... deur
U Heilige Gees in ons harte wil bewerk
dat ons met ware vertrou ons aan U
seun Jesus Christus hoe langer
hoe meer oorgee, sodat ons beswaarde
hart gespysig en gelaaf word en
ons nie meer in sondes mag lewe nie,
maar Hy in ons en ons in Hom, en só
waaragtiglik aan die nuwe en ewige testa-
ment en verbond van die genade deel mag
hê dat ons nie twyfel nie dat U ewig
ons genadige Vader sal wees wat ons
ons sondes nimmermeer sal toereken nie
en ons met alle dinge na liggaam en
siel sal versorg as U liewe kinders en
erfgename.

Verleen ons ook U genade, dat ons
getroos ons kruis opneem, onself
verloën, ons Heiland bely, en in alle
droefheid met 'n opgehewe hoof ons Here

Jesus Christus uit die hemel verwag, waar Hy ons sterflike liggaam aan Sy verheerlikte liggaam gelyk sal maak en ons by Hom sal neem in ewigheid.

- v. Verhoor ons, o God en barmhartige Vader, deur Jesus Christus, wat ons aldus leer bid het: "Onse Vader wat in die hemele is"
- vi. Wil ons ook deur hierdie Nagmaal versterk in die algemene, ongetwyfelde Christelike geloof (Twaalf artikels van die Christelike geloof).
- vii. Dat ons dan nou met die ware hemelse brood, Christus, gespysig mag word, laat ons met ons harte nie aan die uitwendige brood en wyn bly hang nie, maar ons harte opwaarts in die hemel verhef waar Jesus Christus is, ons Voorspraak aan die regterhand van die Hemelse Vader, sonder om te twyfel dat ons gespysig en gelaaf word.

(Tafelgebed en uitnodiging)

viii. Die Kommunie

As die brood gebreek en uitgedeel word: Die brood wat ons breek, is die gemeenskap met die liggaam van Christus. Neem eet, gedenk en glo dat die liggaam van onse Here Jesus Christus gebreek is tot volkome versoening van al ons sondes.

En as hy die beker aangee:

Die beker van danksegging wat ons met danksegging seën is die gemeenskap met die bloed van Christus. Neem drink almal daaruit, gedenk en glo dat die dierbare bloed van ons Here Jesus Christus vergiet is tot volkome versoening van al ons sondes.

Na die kommunie beëindig is spreek die dienaar:

ix. 'n Lofsang en dankgebed uit. 83

1.2.3.4 Wie mag nou aansit by die tafel van die Here?

Elke Nagmaalsviering word vooraf gegaan deur 'n Voorbereidingsdiens waarna verwag word dat elke belydende lidmaat homself

reg sal beproof (self ondersoek en beoordeel) voordat hy by die tafel van die Here aansit. Die doel van die ondersoek is:

- i. tot troos as hy dit hou vir die doel waartoe Christus dit verorden en ingestel het. Dus as sy gesindheid reg is en hy ware berou oor sonde het, hy waaragtige deelgenoot aan God se genade in Christus Jesus word.
- ii. Tot vermaning: "Wie op onwaardige wyse sal skuldig wees en drink 'n oordeel oor homself."
Verder word verkondig dat hulle wat aan sekere ergerlike sondes skuldig is en daarin volhard, hulle moet onthou van die Nagmaal.

Tydens elke Voorbereidingsdiens vind daar 'n bepaalde verkondiging op Bybelse gronde plaas, naamlik dat sommige op daardie tydstip tot die ryk van Christus behoort en andere nie. In die hede is die indeling nog nie finaal soos by die Werklike Oordeel nie, maar elkeen moet selfstandig kies of besluit of hy by die Ryk van God behoort, dus - die saligheid óf die ewige verdoemenis.

Diegene wat in openbare ergerlikheid leef word deur die kerkraad deur sensuur van die Nagmaal onthou en só verdoem (nie finaal nie!). Diegene wat weet dat hulle, in die geheim, in ergelike sondes volhard eet en drink 'n oordeel oor hulleself. Diegene wat wegbly verkondig die verdoemenis aan homself. Die Nagmaal raak ook dié sulkes.

Deur die Nagmaal word elkeen dus gedwing tot verantwoording (soos wat 'n waarlik volwassene in staat is om te doen) wat 'n ewigheidsbetekenis het (volgens die Skrif).⁸⁴

Die reël van die verbond is dat die kerk haar jeugdige lede wat as kinders van die verbond gebore is en deur die doop ingelyf is, opvoed tot selfstandige persoonlike belydenis en op hierdie gronde toelaat tot die Nagmaal.

Oor die hart oordeel die kerk nie en kan dit ook nie oordeel nie. Daarom dat slegs dié wat deur lewe of belydenis ongelowig en goddeloos wandel van die Nagmaal geweier word. Aan die anderkant word gepredik dat die Nagmaal alleen ingestel is vir hulle, "de zichzelven vanwege hunne zonden mishagen, nochtans vertrouwen, dat deze hun om

om Christus' wil vergeven zijn, en ook begeeren hoe langer hoe meer hun geloof te sterken en hun leven te beteren."⁴⁴

(Sien ook die Heidelbergse Kategismus, Sondag 30, Vrae 81 en 82).

1.2.3.5 Betekenis van die Nagmaal (in besonder),

Die Nagmaal is altyd 'n maaltyd van vreugde en dankbaarheid. Wie fees vier tree in relasie met die verrese Heiland wat tot die mens kom met die volle seën van Sy volbragte werk. Op sigself beskou is die Nagmaal die laaste gelykenis wat Jesus ter verduideliking van Sy persoon en die boodskap van Sy lewe en werk gegee het. Dit was ook die laaste lydensaankondiging. Die gelykenis gaan egter om meer as die sterwe van Jesus Christus, maar óók om die waartoe, naamlik die betekenis van Sy dood. Jesus praat van die "Nuwe Verbond in My bloed". (Luk, 22:20), (1 Kor, 11:24,25). Daarom is dit ook 'n verbondsmaaltyd wat die Verbond tussen God en mens bevestig.⁸⁶ Die verbond dui op die seël van die genade van God en die permanente verhouding tussen God en mens, asook op die uiteindelijke ingaan in die ewige lewe.⁸⁷

Telkens moet Nagmaal weer gevier word om die geloof te versterk maar ook omdat nog gelowiges en lidmate bygevoeg word tot die gemeente. Die verbondenheid met Christus moet telkens opnuut bevestig en geïntegreer word (1 Kor. 11:26). "So dikwels as julle hierdie brood eet"

Jesus het ná Sy lye en sterwe nie opgehou om ons intredende Hoëpriester te wees nie. "Hy leef om vir hulle in te tree". So is die Nagmaal telkens opnuut weer die gemeenskap met die verheerlikte Christus, die een ewige Hoëpriester.⁸⁸

Vir Zwingli is die Nagmaal herinnerings- en gedagtenismaaltyd waarin: dit is My liggaam! sinnebeeldig vertolk word as dit beteken My liggaam.

Luther is christologies in siening en huldig die konsubstansieleer naamlik, dat Christus se liggaam en bloed in, met en onder die elemente aanwesig is, d.w.s. die reële teenwoordigheid van die gehele Christus na Sy goddelike en menslike natuur. Dus ook die ongelowige eet die ware liggaam en bloed van die Here maar sonder om die seën te ontvang.

Calvyn sien ook die werklike liggaam van Christus in die tekens maar wil nie weet van 'n alomteenwoordigheid van die liggaam wat nou, vir hom, in die hemel ruimtelik begrens is nie. As die mens deel kry aan die liggaam van Christus dui dit op die geestelike. Om in ware gemeenskap met die bloed en liggaam van Christus te kom is die werk van die Heilige Gees. Dit is Calvyn se pneumatologiese siening.

Calvyn onderskei die teken van die betekende saak. So word dit ook in die Nederlandse Geloofsbelydenis in Art. 35 gevind. Ook die Heidelbergse Kategismus, Sondag 28, vraag 75, dui daarop dat Hy self die mens spysig en laaf tot die ewige lewe. Christus deel nie net die vrugte van Sy versoeningswerk uit nie; Hy gee Homself. Hy is persoonlik teenwoordig.⁸⁹

Die betekenis van die Heilige Nagmaal
omvat:

1. Wat vir die mens gedoen word:

Die Nagmaal wys op die werk wat Christus deur Sy kruisdood volbring het. Dit is aanskoulike onderwys wat herinner aan die verbreking van Sy liggaam en die vergieting van Sy bloed vir die mens. Hy

het homself vir die mens in die dood gegee waardeur ons die 'lewe' deelagtig kan word.⁹⁰

Dit bevestig die Sakrament as genademiddel.

Ook die gemeenskap wat deur geloof tot stand kom en in die Nagmaal versterk word, is en bly 'n gemeenskap met Sy gekruisigde liggaam en vergote bloed⁹¹ wat die ware spys en drank is wat die siel tot die ewige lewe spysig en laaf. Onder die weldade van God staan die vergewing van sonde mees prominent.⁹² Ook hierdie weldaad is al voorheen ontvang; die Christen besit dit reeds deur die geloof en het die teken en seël daarvan in die doop ontvang.⁹³

Daar is twee opvattinge oor die heil wat Christus vir ons bewerk nl. die strakke, objektiewe juridiese en die meer subjektiewe mistieke opvatting.

Die juridiese denkwysie sien sonde as skuld voor God wat betaal kan word alleen deur Christus, die sondelose Mens, deur Sy lyding en dood tot verlossing van die ganse

menslike geslag. So handel God na regte, en die reg is die onwrikbare grondslag van die mens se ganse heil (Sondag 5, 6 van die Heidelbergse Kategismis).⁹⁴ Die mistiese opvatting word verder aan bespreek.

Bavinck wys ook op die versterking van die gelowige in 'n buitengewone geestelike maaltyd waarin Christus, die gasheer, Sy eie gekruisigde liggaam en vergote bloed tot voeding vir ons siele aanbied. Daarom mag die gelowige nooit die diepere sin van elkeen van Sy tekens en handeling of woorde miskyk nie:

- i. Die tekens van wyn en brood as teken van geestelike voeding vir ons siele.
- ii. Die handeling by die instelling. Hy neem die dis en geniet self daarvan (Luk. 22:17) ten bewyse dat Hy, die gasheer, oor spys en drank beskik.
- iii. Hy seën agteenvolgens die brood en later die drinkbeker om daarin God te seën en te dank vir die gawe wat Hy (God) die mensdom deur Hom (die Seun) skenk.⁹⁵
- iv. Hy breek die brood (sy gebroke liggaam) en deel dit uit aan sy

dissipels.

v. Hy besig belangrike woorde:

'Dit is My liggaam!'. Hy verklaar
en lig toe. Hy bied aan elkeen
wat glo.⁹⁶

(Sien Genade, Geloof, Verlossing)

2. Wat deur die mens gedoen word:

Die nagmaalsviering is met bogaande
nie afgeloop nie. Die brood word
aan die gelowige gegee wat dit neem
en eet. Dít het 'n ryke betekenis.⁹⁷
Die mens moet ook só met die hand
van die geloof neem en met die
mond van die geloof eet van die
liggaam van Christus tot Sy
gedagtenis. Dan word ook die
beker aangegee en geneem soos die
bloed van Christus deur die geloof
aangeneem word. Dit beteken dat
die werk van Christus toegeëien
moet word; dat met 'n gelowige
hart die ganse lyding en sterwe
van Christus aangeneem moet word.⁹⁸

Tot sakrament word die Nagmaal
eers as Jesus die wyn uitdeel, die
woord word daad, die gedagte
gebeure. Sodoende kry die
dissipels persoonlik deel aan wat
Hy in lye en sterwe verwerf het.

Sy gehoorsaamheid tot die dood,
Sy offer word die lewenskrag vir
Sy dissipels (en alle gelowige
volgelingen daarná). Deur dit aan
te neem word hulle deel met die
offer en vrug van Christus⁹⁹ en
word kragtens die amp van Christus
werksaam deur die brood en wyn
vir mekaar aan te gee.¹⁰⁰ Hier-
deur word die Nagmaal 'n sakramen-
teel-simboliese handeling, 'n
persoonlike toeëining van die
belofte.¹⁰¹

By die doop as sakrament is die
mens passief; by die nagmaal is
daar sprake van opvoeding van die
geestelike religieuse lewe en
veronderstel dus opsetlike
bewustelike, handelende (aktiewe)
optrede by die in ontvangs neem
van die tekens.¹⁰² Dit sluit
aan by die mistieke opvatting van
die heilsgedagte wat naas die
juridiese bestaan (waarheen van
tevore na verwys is) sowel as by
die woorde van Jesus, "Doen dit
tot My gedagtenis" (Lukas 22:19).
Dit maak van die Nagmaal meer as 'n
objektiewe feit wat ewig waar is:

Christus in die mens se plek! Hy vir die mens! Maar nou ook: die mens met Hom! Die mens word gebring tot aan die voet van die Kruis, of liever deur die Nagmaal kom die Gekruisigde tot die mens en word hy met die Kruis gekonfronteer, word hy in die kruisgebeure opgeneem, sterf hy in Hom! Is hy met Hom! (Unio mystica)¹⁰³

Ten laaste, die nagmaal is slegs vir die gelowige ingestel. Brood en wyn word in geloof aangeneem. Die sakrament voeg geen enkele genade by dié wat in die Woord aangebied word nie; dit versterk en bevestig alleen wat uit die woord deur geloof aangeneem is.¹⁰⁴ Daarom is die geloof voor die ontvangs van die sakrament 'n onmisbaar vereiste. Die waarheid van die sakrament hang wel nie van die geloof af nie want soos by die woord het God Hom deur die Nagmaal verbind om Christus en Sy weldade waarlik te skenk aan elkeen wat glo. Die ongelowige ontvang uiteraard slegs die teken, soos by die woord alleen die klanke, en nie die saak self of die

deelgenootskap aan die liggaam
van Christus nie.¹⁰⁵

(Sien Regverdigmaking)

3. Wat met die mens gebeur:

Wanneer 'n mens eet en drink gebeur
iets met 'n mens, voedsel en drank
versterk en bou op. God het
hierdie innige verband tussen
voedsel en drank enersyds en lewe
andersyds gewil.¹⁰⁶ So ook by
die Nagmaal as brood en wyn genut-
tig word. Christus kies geen
vlees en bloed, maar brood en wyn
tot spys en drank om te kenne te
gee dat dit geen offerande
(soos in die Ou Testament) is nie
maar 'n herinneringsmaaltyd aan die
gemeenskapsbeoefening met die
gekruisigde Christus,¹⁰⁷ waardeur
die gelowiges gespysig en geloof
word tot die ewige lewe.¹⁰⁸

Die versterking in die geloof en
die deelagtig word van belofte en
weldade geskied deur die werking
van die Heilige Gees "in het hart
des menschen van noode; en het is
juist deze werking des Geestes,
die buiten en in het avondmaal de
gemeenschap met Christus tot stand

brengt en in stand houdt".¹⁰⁹

Om die gekruisigde liggaam van Christus te eet en Sy vergote bloed te drink, beteken nie alleen die gelowige aanneem van die lye en sterwe van Christus, die vergewing van sondes en die verkryging van die ewige lewe nie, maar bowendien ook om deur die Heilige Gees wat tegelyk in Christus én in die mens woon, só met Sy heilige liggaam hoe langer hoe meer verenig te word.¹¹⁰ So word die gelowige een met Christus. Soos Paulus dit stel: "Ek leef nie meer maar Christus leef in my".

Hierdie een met Christus bring weer die reeds genoemde mistieke opvatting na vore. Christus het vir die mens gesterf maar "Leer ons daaglik, leer ons duisend-swerwen, in Uw kruisdood meegekruisigd sterven, en herboren, opgestaan, achter U ten hemel gaan! Alleen só kan die macht der zonden worden gebroken: wij moeten met Christus sterven! Christus is met ons solidair geworden, maar maak ons nu ook met Zichzélf

solidair. Wij zijn met Hem gekruisigd en gestorven!" lll

Hier moet gewaarsku word teen die objektiewe juridiese denkwysie waarin die mens as eksistensie buite staan en deur Christus gevrywaar word van sonde. Ook teen die mistieke denkwysie waarin die subjek weer oorbeklemtoon word, en afstand tussen Objek en subjek, Christus en mens oorbrug word: met Christus. Kan die mens werklik volkome in en met Hom wees?

Hoe moet die gelowige dan die vraag beantwoord oor: "hoe is ons werklik gered; hoe word ons salig in die volbragte werk van Christus?" Op hierdie vraag gee slegs die Nagmaalsformulier antwoord deur die sakramenteel-paradigmatishe denkwysie.

Christus is die Paradigma, die Voorbeeld, die Eerste beeld, nie rasionalisties nie maar in Bybelse of sakramentele sin. (1 Petrus 2:21)

Die Nagmaal hou afstand tussen Christus en mens, maar lê

terselfdertyd ook kontak. Die brood is 'n gawe wat van buite na die mens kom, maar ... die mens eet en ontvang die gawe. Afstand maar kontak, sakramentele eenheid, vereniging. So word die mens met sy ganse eksistensie deur Christus, met Christus en in Christus (evenals Christus, na Sy voorbeeld) gered en verlos. Die mens staan nou midde met alles wat hy is en het. Die mens in die totaliteit van sy bestaan is gered. Brood en wyn word één met die menslike eksistensie. Die mens is in Christus en Christus is in hom. Nogtans bly Christus Christus en die mens bly mens. Hy sterf met Hom en staan op met Hom, tog bly daar distansie. Dit alles word ver-beeld en voor-gebeeld in en deur die Nagmaal.¹¹²

Calvyn het deurgaans benadruk dat die eenheid met Christus, die gemeenskap van Christus en die gelowige geestelik van aard is maar nogtans só innig en onverbreekbaar soos die hoof en die liggaam, wyn-stok en rank, bruidegom en bruid.¹¹³ Die Heilige Gees wat in Christus is woon ook in in die mens sodat "al

is Christus in die hemel en ons op die aarde, ons tog vlees van Sy vlees en been van Sy been is".¹¹⁴

Sodoende kry Christus gestalte in die mens deur die heiligmaking

soos in Gesang 62: "Heil'ge Jesus, vorm my lede, my kragte en begeerlikhede; maak my almeer Uself gelyk in my sien en in my wandel, dat in my denke, spreke, handel, in alles slegs u beelt'nis blyk!"

(Sien "Heiligmaking en Die mens volgens die beeld van God).

4. Wat onderling geskied:

Christus versterk ook die gemeenskap van die Heiliges, en daarin sien 'n mens die eenheid van die Kerk as die huisgesin van die Here aan die Nagmaalstafel. Daar is broeders en susters verenig: ryk en arm, eenvoudiges en geleerdes, ouers en kinders sit saam aan een tafel, word deur een Gees regeer en lewe Ewig met en vir Hom.¹¹⁵

Die gemeenskap van die gelowiges ook met Christus, soortgelyk aan dié van die enkeling tot Christus, is geestelik van aard en kom tot stand, nie omdat Christus liggaamlik

na benede daal nie maar omdat die gelowige sy hart opwaarts hef na die hemel waar Jesus Christus, sy voorspraak, aan die regterhand van die hemelse Vader sit. Dis 'n innige onverbreekbare gemeenskap (wynstok en rank) maar tog geen panteïstiese vereenselwiging, geen saamvloei van substansie nie, geen wesenseenheid soos by die drie Persone van die Drie-enigheid nie, geen personale vereniging soos by die menslike en geestelike nature van Christus nie. Christus en gelowiges bly te onderskei; hul persoonlikhede word gehandhaaf; die unio mystica is 'n vereniging van persone. Hierdie gemeenskap word deur die Heilige Gees bewerk wat in Christus as die hoof en in die gelowiges as Sy lede woon. Hierdie gemeenskap wat deur die Nagmaal versterk word is reeds in die Woord aangebied en in geloof aangeneem, en word hier bevestig en versterk. 116

"Want soos uit baie graankorrels een meel gemaal en een brood gebak word só sal almal wat deur die waaragtige geloof in Christus

ingelyf is almal saam een
liggaam wees en dit nie alleen met
woord nie, maar ook met die daad
teenoor mekaar bewys".¹¹⁷

(Sien ook Dankbaarheid)

1.2.3.6 Die Struktuur van die Inhoud:

As 'n mens nou die inhoud van die
Nagmaalsformulier denkend en ontledend
beskou (alhoewel uit die aard van die
saak veel minder diepsinnig as deur
die geskoolde wetenskaplike dogmatikus
of teoloog) op direkte wyse of vanuit
pedagogiese perspektief, word moontlike
relevante fundamentele religieuse struk-
ture opgemerk wat as kategorieë
(beligtende denkmiddele) gebruik kan
word by verdere nadenke waardeur ook
verskeie ander essensies van die inhoud
van die Nagmaalsformulier ont-dek kan
word. Hierdie strukture, inhoude of
essensies sal in die volgende hoofstukke
gebruik word om lewe-te-wek in die
algemeen-geldige doel-strukture en
-essensies.

Beskou ons nou die liturgiese orde
tydens die Nagmaalsviering en die
formulier self word die volgende
strukture opgemerk:

- A. Die eerste gedeelte handel oor die Instelling
deur onse Here Jesus (Uiteengesit in paragraaf
1.2.3.1),

B. Die tweede gedeelte handel oor : Waaragtige ondersoek wat in drie dele onderverdeel word en sekere duidelike religieuse kategorieë openbaar.

I. Nadenke oor sonde en vervloeking - omvang van die sonde - verootmoediging voor God.

1. SONDE en aspekte soos :

- i. God en sonde
- ii. Oorsprong van die sonde
(by die mens)
- iii. Kennis van die sonde
- iv. Wesenlike van die sonde
- v. Werking van die sonde
- vi. Straf teen die sonde

Hierdie religieuse kategorieë kan ná diepgaande studie lewe wek in pedagogiese doelstrukture soos bv. Selfbeoordeling en selfbegrip, of Sedelik-selfstandige besluitvorming en handeling.

II. Sy hart ondersoek - waaragtig glo:

2. Regverdigheid en die kategorieë:

- i. Genade
- ii. Geloof
- iii. Verlossing
- iv. Geregtigheid (a) van God
(b) van die mens
- v. Regverdigmaking (of -ing)

Waaragtige geloof en regverdiging wek lewe in doelstrukture soos die lewensopvatting en sinvolheid van bestaan.

III. Sy gewete ondersoek - gesindheid - ernstige
voorneme - gehoorsaamheid - dankbaarheid.

3. Heiligheid:

i. Heiligmaking

ii. Volharding

4. Besondere Mensbeskouing:

(Die mens na God se beeld)

(essensies: gewete ondersoek, ook gesind is, ganse lewe, ware dankbaarheid, opreg te wandel, sonder geveinsdheid, ernstige voorneme, eens-gesindheid, sonde besmet, daaglik moet stry, berou het, volgens gebooie te lewe)

Hierdie strukture en essensies kan lewe wek in die pedagogiese doelstrukture: Normidentifikasie en Sedelik-selfstandige keuses en handeling, Menswaardigheid en Mensbeskouing.

C. Oordink waartoe ingestel - ten volle vertrou -
in liefde bewys

5. Dankbaarheid

i. teen God

ii. teen die medemens

(essensies: oordink waartoe, volle vertrou, vas kan glo, werking van die Gees, ewige lewe verwerf, gemeenskap met God, met mekaar in liefde gebind, in daad bewys).

Ook hierdie struktuur en essensies kan beweging bewerkstellig in die latent-lewende doelstrukture van Lewensopvatting, Menswaardigheid, Sinvolheid van bestaan ens.

Hierná volg:

D. Gebed om voor God te verootmoedig:

Onderverdeel in essensies wat die genoemde strukture herbevestig en dieselfde wek-van-lewe funksies omvat:

aanroep)	
)	
oorgee)	Regverdiging
)	deur geloof
nie twyfel nie)	

kruis opneem)	
)	
selfverloën)	Heiliging
)	
gespysig en gelaaf)	

harte opwaarts)	Dankbaarheid ¹¹⁸
----------------	---	-----------------------------

E. Die "Onse Vader"

F. Twaalf artikels van die Christelike geloof.

G. Gebed en Uitnodiging (om aan te sit.....)

H. Die kommunie:

Uitdeel van die brood en wyn (beker van danksegging)

I. Dankgebed en lofsang.

In die volgende paragrawe sal nou enkele relevante dialektiese triades van naderby beskou en beskryf word.

1.3 Relevante dialektiese triades

In die inleiding tot hierdie hoofstuk is dit in vooruitsig gestel dat die Protestantse Nagmaalsformulier kan dien as voorsiener van lewe-
wekkende inhoude, dat dit dus 'n wek-van-lewe
bron kan wees. Dit impliseer dat dit waarin
lewe gewek gaan word, nog voor die wek-van-lewe
nie werklik lewend is nie maar tog lewend gemaak
kan word, dus lewensvatbaar is. Lewensvat-
baarheid veronderstel latente lewendigheid.¹¹⁹

In die onmiddelik voorgaande paragraaf word
die volgende triade opgemerk:

latent lewend/lewensvatbaar/wek-van-lewe. Maar
verder kan raakgesien word dat wek-van-lewe
nie bloot gaan om wille van wek-van-lewe as
sodanig nie. As sinvolle gebeure moet daar
sprake wees van 'n doel, aangesien doelloos-
heid en sinloosheid sinoniem van aard is. Die
doel van die wek-van-lewe handeling is om
lewende strukture (respektiewelik lewende
pedagogiese strukture) te ontwerp, wat in
hierdie verhandeling soos uit die betiteling
daarvan afgelei kan word, die lewensvatbare
pedagogiese doelstrukture is.

'n Verdere triade word opgemerk: lewensvatbaar/
wek-van-lewe/lewende doelstrukture en die
vraag ontstaan nou na die betekenis daarvan
as hierdie triades as dialekties van aard be-
skryf word. Hierdie vraag moet nou beantwoord
word.

In die dialektiese triade gaan dit om 'n beweging vanaf 'n besondere aspek van die werklikheid (bv 'n fundamentele pedagogiese essensie) of vanaf 'n sekere toedrag van sake (bv moontlik lewend), wat as eerste moontlikheid of synswyse benoem kan word. Die beweging is dan in die rigting van 'n ander aspek van die werklikheid (bv 'n ander pedagogiese essensie of 'n bepaalde inhoud) of na 'n ander toedrag van sake (bv werklike lewendigheid). Hierdie verdere werklikheid of toedrag van sake kan die tweede moontlikheid of synswyse genoem word. Die verdere beweging geskied wanneer hierdie twee moontlikhede (synswyses) gesamentlik in hulle geïntegreerde synswyse voortbeweeg om 'n sintese te vorm.¹²⁰

Ten einde te kan dien as moontlikhede (synswyses) van 'n werklikheidsgetroue dialektiese triade, moet elk van hierdie drie pole aan besondere vereistes voldoen:

1. (a) Al drie moet bestaansreg hê in die situasie waarin hulle tot verwerkliking kom.
- (b) Al drie moet in die werklikheid self raak gesien kan word as werklikheidsgetrou met mekaar verbonde.
2. (a) Die eerste pool (moontlikheid, synswyse) moet kan dien as moontlikheidsvoorwaarde vir die verwerkliking van die tweede pool.¹²¹

- (b) Die werklike essensiële van die eerste pool moet bekend wees ten einde dié pool as moontlikheidsvoorwaarde en ook die beweging na die tweede pool, te kan begryp.
3. (a) Die tweede pool se werklike essensies moet bekend wees sodat duidelik kan blyk:
- (i) Welke intensivering geskied het,
(ii) dat die eerste pool ontoereikend is om uit homself voort te beweeg na dit wat as die derde pool (sintese) raakgesien is.¹²²
4. (a) Die derde pool (sintese) moet die uitkoms wees van outentieke sintesering, d.w.s. van 'n werklikheidsgetroue integrasie van twee pole wat in sin-samehang tot mekaar staan en nie kontradiktories (mekaar uitsluitend) van aard is nie.¹²³
- (b) Die derde pool moet sodanig wees dat albei die daaraan voorafgaande pole daarin bewaar en behoue bly.¹²⁴

Vervolgens moet nou daartoe oorgegaan word om die triades wat in die inleiding tot hierdie paragraaf as relevant aangedui is, te beskrywe.

1.3.1 Die dialektiese triade: latent lewend/lewend=
vatbaar/wek-van-lewe.

Latente lewendigheid beteken dat daar by 'n essensie sprake is van lewe wat wel bestaan

maar verborge en sluimerend is en onsigbaar bly¹²⁵ totdat iets besonders daarmee gebeur. Latent lewende essensies word werklik lewende essensies wanneer die latent aanwesige lewe daarvan gewek word, dus wanneer die wek-van-lewe handeling voltrek word.¹²⁶ In hierdie verband dien besondere lewensopvatlike essensies nl. die Nagmaalsessensies dan as wek-van-lewe middele. Deur bemiddeling van hierdie lewensopvatlike essensies maak die Christen-opvoeder dan vir hom die pedagogiese essensies werklik lewend: werklike lewendigheid word bewerkstellig met die hulp van lewegewende (lewewekkende) inhoude (essensies). Dit is reeds bestaande lewe wat gewek (geaktiveer) word.

Daar is sprake van 'n lewende beweging wat geskied en dan word latente lewendigheid funksionerende lewendigheid. Dit alles is moontlik omdat die pedagogiese essensies lewensvatbaar is, dus omdat die essensies ontvanklik is vir die lewewekkende inwerking van besondere lewensopvatlike essensies (inhoude)¹²⁷ wat in hierdie studie essensies is wat in die Nagmaals-formulier verwoord is.

Funksionerende lewendigheid impliseer om in werking te tree¹²⁸ (ver-werk-liking, werk-saamheid) en wel in die vorm van aandag-gee, stellingname, bedinking, praktykmaking, evaluering, ens. In die lig hiervan kan gesê word dat die genoemde wyses van funksionering latent,

dus sluimerend aanwesig is in werklike pedagogiese essensies, dat lewensvatbaarheid daarop dui dat dié funksies in verband met die essensies kan funksioneer en so kan essensies lewend word. Wek-van-lewe deur funksionierend te word lei tot lewendigheid. Die lewensopvatting is 'n besondere aangeleentheid wat laat-funksioneer bewerkstellig aangesien dit lewe-wekkend is vanweë die lewegewende inhoude daarvan.¹²⁹ Besondere lewegewende inhoude is dié wat in die Nagmaalsformulier verwoord word.

By funksionering is daar verder sprake van 'n voortgang en 'n deurbraak na dit wat nog nie verwerklik is nie. Daar is by die essensieverwerkliking sprake van voortgang en deurbraak, dus lewe. Elke essensie is 'n moontlikheid tot voortgang en deurbraak en dit beteken dat dit latent lewend is. Wanneer die voortgang en deurbraak nou voltrek word, word latente lewendigheid verwerklikte lewendigheid. Dié voortgang en deurbraak geskied in konkrete (partikuliere) opvoeding- en pedagogiese situasies d.w.s. situasies waarin die lewensopvatting oproep tot voortgang en deurbraak.¹³⁰ In hierdie verband is Nagmaalsessensies besondere oproep-werklikhede.

1.3.1.1 Latent lewend beteken verder dat 'n essensie oor die volgende eienskappe beskik:

(i) die opvoeder kan dit laat syn,

d.w.s. hy kan dit in die volheid daarvan teenwoordig stel. Dit is presies wat in die pedagogiese situasie geskied en daarom is dit ook moontlik om pedagogiese essensies raak te sien.¹³¹

(ii) die opvoeder kan die verwerkliking van essensies laat gebeur.¹³²

Bv. by die opmerk van die afkeurenswaardige gebeur (geskied) die teengaanbelewing en na realisering van die teengaanbelewing gebeur die voorstelling-van-nuwelewenswyse ens. - dit tree in funksie.

(iii) Pedagogiese essensies wat lewe is in werklikheid aktiwiteite wat uitgeoefen word. Dit is dus handeling. Hierdie handeling en besondere aktiwiteite word ook deur die deelnemers aan die pedagogiese gebeure ondergaan in dié sin dat hulle en hulle handeling daardeur ontsluit word en so-doende tot verwerkliking daarvan opgeroep word;

(iv) pedagogiese essensies lewe omdat dit voortgebring kan word, d.w.s. te voorskyn kan tree, kan ontwaak en dan weer tot rus kom.¹³³

Pedagogiese essensies se lewendig-

heid blyk uit die ritme van die verskyning en voltrekking daarvan, 'n ritme wat mede-afhanklik is van die lewewekkende werking van die lewensopvatting, ook soos daardie lewensopvatting verwoord is in die vorm van Nagmaals-essensies. Dan word pedagogiese essensies lewend en eg waardevol. Dit beteken dat dit waardes is wat verwerklik moet word indien die kind moet vorder op sy weg na 'n toereikende behoorlike volwasse-
heid.

Wanneer daar van waardevolheid sprake is, word 'n keuse veronderstel. Die opvoeder moet kies¹³⁴ vir besondere lewende pedagogiese essensies nl. vir dié wat deur sy bepaalde lewensopvatting as waardevol geag word om werklik lewend gemaak te word. Latent lewend sal in hierdie sin beteken dat 'n essensie as waardevol raakgesien word en as keuse-moontlikheid beskikbaar is, dus dat dit een van die moontlikhede is wat deur die opvoeder gekies kan word vir verwerkliking. Lewensvatbaar sal dan beteken, ontvanklik vir lewe-vanweë-keuse, dus vir werklike lewendigheid omdat dit gekies (verkies) is en dan spreek dié lewendigheid in

die vorm van stellingname en opeising. Dan het pedagogiese essensies besondere behoortheidseise geword.¹³⁵ Nagmaalsessensies verwoord dan 'n besondere vorm van stellingname, nl. dié van die Protestantse-Christen. Ten einde nou oor te gaan tot 'n uitleg van die dialektiese triade latent lewend/lewensvatbaar/wek-van-lewe, moet eers die werklike essensies daarvan soos dit verskyn in die voorgaande fenomenologiese beskrywing, uitgelig word. Hier word slegs die direk opvallende essensies genoem

1.3.1.2 Opvallende essensies:

Latent lewend	Lewensvatbaar	Wek-van-lewe
1. Sluimerende-funksionering	In-staat-tot-funksionering	Laat-funksioneer
2. Verborged-beweging	Moontlikheid-tot-beweging	Voltrekking-van-beweging
3. Beskikbaar-as-keusemoontlikheid	Ontvanklik-vir-lewe-vanweë-keuse	Keuse-vir-verwerkliking

Eerste triade:

Eerste Moontlikheid	Tweede moontlikheid	Sintese
Sluimerende-funksionering	In-staat-tot-funksionering	Laat-funksioneer

(a) Eerste beweging:

Sluimerende-funksionering na in-staat-tot-funksionering:

Dit wat sluimerend is, is beslis nie totaal leweloos nie. Sluimering is 'n wyse van onaktief-wees wat kan oorslaan in aktiwiteit. Hier gaan dit om latente in-funksie-tree wat kan dien as 'n moontlikheidsvoorwaarde vir 'n in-staat-wees tot funksionering. Slegs dit wat latent (sluimerend) aanwesig is, kan werklik (funksionierend) teenwoordig word.

(b) Tweede beweging:

"Sluimering" en "in-staat-tot" na laat-funksioneer:

Sluimering (die potensiele) maak die verwerkliking van "in-staat-tot" (as 'n by-magte-wees) moontlik. Dit wat 'n sluimerende funksie is word 'n in-staat-tot funksie en dan

word "laat funksioneer" moontlik. Dit wat sluimerend maar tog vatbaar vir wekking is, kan gewek word en dit geskied wanneer iemand dit laat funksioneer. Anders gestel: latente lewendigheid in die vorm van sluimerende funksionering maak lewensvatbaarheid in die vorm van in-staat-wees-tot funksionering moontlik en gesamentlik word daar beweeg tot wek-van-lewe in die vorm van laat funksioneer.

So kan pedagogiese essensies as sluimerend-funksionerende werklikhede raakgesien word wat daartoe in staat is om tot funksionering oor te gaan indien hierdie in-staat-wees eienskap ontplooi word. In hierdie verband werk vir die Protestantse Christen die Nagmaals-essensies as besondere in-staat-wees (maak) essensies. Dan word dit vir die Christen-opvoeder moontlik om in 'n Christelike opvoedingspraktyk deur Nagmaals-essensies verlewendige pedagogiese essensies, te laat funksioneer.

Tweede triade:

Eerste moontlikheid	Tweede moontlikheid	Sintese
Verborge beweging	Moontlikheid-tot-beweging	Voltrekking-van-beweging

(a) Eerste beweging:Verborgenheid na moontlikheid:

Dit wat verborge is, is nie afwesig nie maar aanwesig. Dis 'n aanwesigheid wat nog sigbaar gemaak moet word en dan is daar sprake van teenwoordigheid. Dit wat sigbaar gemaak kan word is daar as moontlikheid ter beskikbaaring van diegene wat dit wil aanwend. So is verborge beweging teenwoordigstelbare beweging as moontlikheid om verwerklik te word.

(b) Tweede beweging:Verborgenheid en moontlikheid tot voltrekking:

Verborgenheid word sigbaarheid en hier wel sigbaar as moontlikheid vir iets verder om te gebeur. Dit wat verborge was kan nog nie verwerklik word nie, vanweë die onsigbaarheid daarvan. Sigbaarheid deur teenwoordigstelling dui

op die moontlikheid tot verwerkliking. Sigbaargeworde bewegingsmoontlikheid kan lei tot verwerkliking van daardie moontlikheid en een wyse van verwerkliking is voltrekking. 'n Moontlike beweging word voltrek; iemand laat die verwerkliking daarvan geskied (gebeur).

Nagmaalsessensies kan die verborge beweging van pedagogiese essensies aanhelp tot teenwoordigheid en dan staan dit as besondere bewegingsmoontlikhede ter beskikking van die Christen-opvoeder as voltrekker in pedagogiese situasies. Dan het latente lewendigheid in die vorm van verborge beweging aanleiding gegee tot die raaksien van moontlikhede-tot-beweging wat gesamentlik oproep tot voltrekking-van-beweging.

Derde triade:

Eerste moontlikheid	Tweede moontlikheid	Sintese
Beskikbaar-as-keusemoontlikheid	Ontvanklik-vir-lewe-vanweë-keuse	Keuse-vir-verwerkliking

(a) Eerste beweging:

Beskikbaarheid na ontvanklikheid

Dit wat nie beskikbaar gestel kan word om te ontvang nie, kan nie ontvanklik gemaak word nie. Besikbaarheid is dus 'n moontlikheidsvoorwaarde vir ontvanklikmaak. In afwesigheid van moontlike beskikbaarheid kan daar nie eers sinvol oor ontvanklik^kheid nagedink word nie. So moet 'n pedagogiese essensie eers beskikbaar gestel word om deur die opvoeder gekies te kan word, voordat dit kan dien as 'n moontlike ontvanger van lewe. As dit nie beskikbaar is vir keuse nie, kan dit nie gekies word met die oog op verlewending daarvan nie. Besikbaarheid-as-keusemoontlikheid maak dus die verwerkliking van ontvanklikheid-vir-lewe-vanweë-keuse moontlik.

(b) Tweede beweging:

Beskikbaarheid-vir-keuse is 'n moontlikheidsvoorwaarde vir die ontvang van lewe wat voortvloei uit die gekies-word handeling. Dit gaan egter nie om keuse ter wille van keuse nie, maar om keuse met die oog op iets anders,

wat in hierdie geval keuse-vir-verwerkliking is. So maak latente lewendigheid in die vorm van beskikbaarheid-as-keuse-moontlikheid, lewensvatbaarheid in die vorm van ontvanklikheid-vir-lewe-vanweë-keuse moontlikheid en roep beide beskikbaarheid en ontvanklikheid in hulle geïntegreerdheid die opvoeder (pedagoog) op tot die uitoefening van keuse-vir-verwerkliking.

In hierdie verband oefen Nagmaalssensies 'n besondere keuse-makende en verwerklikende invloed uit.

Samevattend: Uit die voorgaande blyk duidelik dat die synswyses latent lewend, lewensvatbaar en wek-van-lewe in 'n besondere dialekties-triadiese verband tot mekaar staan en dat vir die Protestantse Christen Nagmaalssensies 'n bepaalde plek het in hierdie verband.¹³⁶

1.3.2

Die dialektiese triade lewensvatbaar/wek-van-lewe/lewende doelstrukture

Die dialektiese voortgang vanaf lewensvatbaar na wek-van-lewe is aan die hand van die werklik essensiële (wesenskenmerke) daarvan, genoegsaam in die voorgaande paragraaf beskryf en uitgelê.

Vervolgens net kortliks iets oor die beweging, lewensvatbaarheid en wek-van-lewe in hulle gesamentlikheid in die rigting van lewende doelstrukture.

In lewensvatbare doelstruktuur-essensies word lewe gewek en dit lei tot die teenwoordigstelling van lewende doelstrukture as besondere strukture van 'n lewende gefundeerde opvoedingspraktyk. Sodanige praktyk (pedagogie) verg 'n Fundamentele Pedagogiek wat universele doelstellingsessensies openbaar en wat ook vanuit opvoedingsleer-perspektief 'n studie maak van lewensopvatlike geskrifte vir lewegewende inhoude (hier: Nagmaalsformulier-inhoude) aan die essensies. Pedagogiekdenke en lewensopvatting (waarvan die Nagmaalsformulier 'n besondere verskynings- en verwonderingswyse is) kan dus nooit geskei van mekaar in 'n gefundeerde opvoedingspraktyk staan nie.¹³⁷ Oor die inhoudgewing, deur Nagmaalsessensies te integreer, sal daar in hoofstukke twee tot agt gehandel word, maar eers moet nog in die lig van alles wat tot hier toe geskrywe is, duidelikheid verkry word oor:-

1.4 Redes waarom verwag kan word dat die Nagmaalsformulier wek-van-lewe status het.

1.4.1 Die essensiële van die Nagmaalsformulier is die verkondiging van die lewe-gewende, lewe-wekkende genade wat God deur Sy Eniggebore Seun, die lewende Brood wat vir die mens gebreek is, skenk aan dié wat glo om hulle vir

ewig lewend te maak. (Joh,6 : 51). Die Skrif leer dat Christus van die begin af die lewemakende Woord van die Vader was, die fontein en oorsprong van die lewe waaruit alle dinge ontstaan het en in Hom was lewe, en die lewe was die lig van die mense (Joh.1 : 1, 2, 4). In die sakrament by die Nagmaal is Christus die betekende Saak.

Deur die sonde is die mens van die lewe vervreem en het die dood oor hom gebring. Daarom moes Christus, die Woord, vlees word en uit die hemel neerdaal. Die Krag van die lewe is uitgestort in die vlees wat Hy aangeneem het sodat daardeur die lewe tot ons sou kom. Die vlees is dus lewendmakend, omdat dit met die volheid van die lewe deurdring is. "Want soos die Vader lewe het in Homself, so het Hy aan die Seun ook gegee om lewe in Homself te hê" (Joh.5 : 26). Sy vlees is 'n onuitputlike fontein wat die lewe wat uit Sy Godheid ontspring, in ons oorstort. Daarom het elkeen deel aan die lewe wat deel het aan Sy vlees en bloed (tekens van die sakrament) deur brood en wyn aan die Nagmaalstafel.

So kom betekende Saak en teken ooreen. Deur geloof verseël Christus in die Nagmaal die heilige gemeenskap waardeur Hy Sy lewe in die mens oorstort.¹³⁸ Vir die gelowige is die gebruik van die Nagmaal 'n reuk van die lewe tot die lewe (versterking van geloof) of 'n reuk van die dood tot die dood (vir die ongelowige er

1.4.2 Die inhoude as wek-van-lewe middele:

Dit lyk dus asof die Nagmaalsformulier met sy beklemtoning van lewe, se inhoude dan as wek-van-lewe middele aangewend kan word in die praktyk om latent-lewende essensies te verlewendig tot werklik-lewende essensies soos by die fundamentele pedagogiese doelstrukture.

1.4.2.1 Dis 'n menslike situasie waarin gehandel word:

Die aansit by die tafel-van-die Here dui op 'n menslike situasie waarin die gelowige in relasie met God tree, en impliseer dus handeling, aktiwiteit, beweging. Aktiwiteit (deur lewewegende inhoude van die Nagmaalsformulier) is moontlikheidsvoorwaarde om blykbaar lewelose essensies, lewensvatbaar te maak sodat lewe daarin gewek kan word (Heidegger) as nawerking van dit wat tydens die Heilige Nagmaal geskied het.

1.4.2.2 Dis 'n aanspreek-aanhoor relasie

Hierdie vreugdefees, as verbondsmaaltyd, dui op 'n innige verbondenheid met Christus waardeur verhoudinge gestig word nie alleen met die self en die medemens nie maar ook met God. Hierdie relasie-met-God is 'n van aangesig-tot-aangesig verhouding, 'n dialogiese verhouding, waarin die belydende

lidmaat deur God aangespreek word (reeds tydens die Voorbereidingsdiens met dié opdrag om homself van tevore reg te beproef alvorens hy tot die Tafel toetree). Wie aanspreek word aangehoor en verwag 'n antwoord. Die belydende lidmaat kan in vryheid beslis om die eise te gehoorsaam (al dan nie) en tree dus verantwoordelik op. "En julle het Hy lewend gemaak" (Ef, 2 : 1), Hier is dus sprake van keuse vir behoorlikheidseise, sedelikselfstandige besluitvorming en handeling wat naas verantwoordelikheid fundamenteel-pedagogiese doelstrukture is. Daar kan dus verwag word dat vanweë die wesenlike aanspreek-aanhoor-kenmerk van die Nagmaalsformulier sluimerend-funksionerende doelessensies soos verantwoordelikheid en sedelikselfstandige besluitvorming, wat in staat is tot funksionering nou geaktiveer word tot werklike funksionering. Wek-van-lêwe deur funksionierend te word, lei tot lewe (Husserl). Die aanspreek-aanhoor verhouding openbaar 'n sterk

1.4.2.3 opdrag-gewende karakter ten opsigte van veral die volgende sake:

- i) dat die mens sy gewete moet ondersoek of hy homself vanweë die sonde

mishaag en hom só voor God moet verootmoedig (in-relasie-tree). Die gewete het geen stem nie, maar is self stem-die stem van God (Frankl). Deur die gewete word die stem van God beluister. Dit lei tot kennis van God en sy beloftes (soos in die Nagmaalsformulier) en die eise wat gestel word. Hierdie lewe-vekkende kennis lei tot lewe met God. Hy moet dus kan waardeoordele uitspreek ook oor homself. Dit impliseer kennis van die oorsprong, wesenlike, werking (ook in eie lewe) en straf van die sonde vanweë die versteurde Godmens-relasie. Hierdie opdrag moet vanweë die gesagsrelasie waarin die gelowige tot God staan uitgevoer word. Vanweë sy skuld-besef is daar sprake van verborge beweging by die mens wat nou deur die opdrag (as Nagmaalsformulierinhoud) lewensvatbaar word en lei tot moontlikheid van en selfs voltrekking van beweging waardeur die pedagogiese doelstruktuur selfbeoordeling en selfbegrip verlewendig word.

(ii) 'n Tweede opdrag spreek die mens

aan om sy hart te ondersoek of hy van harte glo dat al sy sondes hom om Christus ontwil vergewe is. Reeds tydens aflegging van geloofsbelydenis spreek dié opdrag die jong lidmaat sterk aan. Dit dwing die mens weereens tot selfondersoek maar wek ook lewe in en aktiveer die Christelik-Protestantse lewensopvatting tot lewendigheid, (Hartmann) want die lewensopvatting is 'n ideële, bo-wetenskaplike aangeleentheid wat spreek uit geloofsoortuiging. Belewing van waaragtige geloof lei tot lewe en betekenisvolle inhoudgewing (Gadamer) ook aan die eise wat die lewensopvatting stel.

- (iii) Die derde opdrag handel oor die gesindheid teenoor God en medemens en die vaste voorneme om voortaan die goeie te doen. Hierdie vaste voorneme lei tot laat-funksioneer en keuse en verwerkliking van waardes (Nicolai Hartmann) wat lewe-wek en lei tot bestendinging van die latent-lewende essensies van die lewensopvatting met sy eise-stellende en waardeverwerklikende wesenlike. So sal die goeie gesindheid in die

daad teenoor mekaar bewys word.

So sien die Protestantse Christen die mens as Verbondskind met die implikasie dat dit besondere behoorlikheidseise aan opvoeder, kind en volwassene stel. Hierdie waardes is beskikbaar as keusemoontlikhede, ontvanklik vir lewe-vanweë-keuse en kan deur die vermaning en opdrag van die Nagmaalsformulier in keuse-vir verwerking van bv. die doel-essensie, Sedelik-selfstandige besluitvorming en handeling omskep word.

1.4.2.4 Die Nagmaalsformulier het dus 'n normerende en normatiewe karakter waardeur die belydende lidmaat homself stel onder die gesag van norme en norme aanwend om sy lewe te evalueer. Identifikasie met Christelike norme rig die daaglikse optrede. God die Drie-enige, bly die Voor-beeld, die Eerste beeld, dié Norm. Deur die inhoud van die formulier word hulle wat 'n ergerlike lewe lei en hulle nie met Christelike norme vereenselwig het nie, vermaan om hulle van die Nagmaal te onthou (of 'n oordeel oor hulle-self te vel).

- 1.4.2.5 Christus as Norm word ook vir die Christen die Mens-na-die-beeld-van-God, die Ideële mensbeeld onderliggend aan sy mensbeskouing, waardeleer, opvoedingsleer en lewensopvatting. Die soendood van Christus, wat aan die Nagmaalstafel herdenk word, het ook die gevalle beeld van die mens wat na God se beeld geskape was herstel, want só lief het Hy die wêreld gehad, dat Hy Sy Seun vir ons in die dood gee het "sodat elkeen wat in Hom glo nie verlore sal gaan nie, maar die ewige lewe sal hê" (Joh. 3 : 16). Hierdeur word opnuut lewe gewek in die sluimerende, lewensvatbare besef van eie menswaardigheid (doelessensie) sodat dit verwerklik en funksionierend kan gesien word ook uit optrede teenoor en agting-vir-digniteit van die medemens.
- 1.4.2.6 Die Nagmaalsformulier as sakrament en genademiddel wek die mens van die geestelike dood na die lewe. "Hy wat glo het die ewige lewe" (Joh. 6:47). Genade, geloof en regverdigmaking laat die sinvolheid van ons bestaan (as latentlewende pedagogiese doel-essensie) syn, stel dit in die volheid teenwoordig, laat iets gebeur, verwerklik dit in die lewe, (M. Tollenaere)

oefen invloed uit,
laat die beste in die mens ontwaak
en aktief te voorskyn tree as 'nuwe'
lewenswyse (vanweë dankbaarheid).
Hierdie geestelike lewe word gewek
deur die Heilige Gees wat die Christen-
mens voer op die pad na verwerkliking
van die hoogswaardevolle Christelike
waardes. Hier is sprake van voort-
gang en deurbraak (Martin Heidegger)
op die pad na heiligmaking wat hier
nooit ten volle verwesenlik sal word
nie maar wat die gelowige voer na die
ewige lewe .

Om bogenoemde redes kan verwag word
dat die inhoude van die Nagmaals-
formulier wek-van-lewe status het
wat in verdere hoofstukke vollediger
uitgebou en gedemonstreer sal word.

1.4.2.7 Wek-van-lewe is dan 'n sinvolle
gebeure gerig op 'n doel, naamlik
om die belydende lidmaat te lei tot
geestelike volwassenheid as vervulling
van sy bestemming.¹³⁹

1.5 Probleemstelling:

Die doel van hierdie verhandeling is nie 'n
teologiese beredenering nie maar 'n pedagogiese
perspektief op 'n aangeleentheid wat die

Protestantse Christen ten nouste raak in sy leefwêreld. Daarom is hierdie nie 'n teologiese geskrif nie, maar 'n leefwêreldlike geskrif wat die Teologie betref. Dit is egter 'n Pedagogiekgeskrif wat die Pedagogiek betref. Dis is in die leefwêreld van die mens waar die besondere Nagmaalsformulier-inhoude as essensies wat as relevante religieuse inhoude uit die lewensopvatlike bronne gelig en betrag is, daaglik aangewend sal moet word ter verlewending en intensivering van pedagogiese doelstrukture ten einde die wordende nie-volwasse mens te begelei na geestelike (ook religieuse) volwassendheid.

Daar kan onderskei word tussen die jong nog-nie-volwasse en die reeds-volwasse belydende lidmate van die kerk. M.b.t. die nie-volwassene is die Nagmaalsformulier waarin die ganse Protestantse Christelike Kerkleer uitgekristalliseer is, 'n kragdadige en opsetlike opvoedingsmiddel waardeur die Kerk die opvoeder se pedagogiese handeling tuis en in die skool aanvul en versterk. Só word die nie-volwassene gerig op vervulling van beide sy aardse en ewige bestemming.

Die mense-kind is in sonde ontvang en gebore en kom in die wêreld skuldig te staan voor sy Skepper, hulpbehoewend en steunsoekend.

Sy hulpbehoewendheid gaan uit na ouer, staat en Kerk om hom op die weg van Christen-gelowigheid te begelei. Op hierdie weg word hy as kind van God, Verbondskind, toegerus sodat sy ontplooiing as persoon volkome word. Dit gaan ook om ware kennis, liefde en diens aan God terwille van die eer van Sy naam en die uitbreiding van Sy Koninkryk, en so word die jong lidmaat (kind) eventueel as volwassene, Kind van God.

Viljoen dui daarop dat soos die begrip kindskap 'n wordende volwassenheid aandui, die begrip Kindskap 'n altyd meerwordende volwassenheid impliseer. Die volwassene moet ook telkens (soos by die Nagmaalviering) sy Kindskap verwerf en herbevestig en aan die verwerkliking van sy heiligmaking bou deur die versteurde relasie God-mens te probeer herstel.¹⁴⁰ So gesien, is volwassenheid nooit voltooi-baar nie en verwerklik die Nagmaalsformulier-inhoude hulle wek-van-lewe potensialiteit daaglik in die lewe van die toegewyde volwassene en is dit nou geen pedagogiese maar wel andragogiese aangeleentheid. Langeveld sê o.a. dat opvoeding by volwasse-wording oorgaan in selfopvoeding.¹⁴¹

Ook die volwassene is bevraagde wat daaglik moet antwoord deur ver-antwoord-elike handeling teenoor God en medemens (in die daad teenoor mekaar bewys).

Hierin slaan die swakke mens sy "oë op na die berge : waar sal my hulp vandaan kom?" en ontvang die antwoord as gelowige, "My hulp is van die Here wat hemel en aarde gemaak het" (Psalm 121 : 1, 2).

Deur Sy woord en in die sakramente kom God hom dan te hulp. Doop en Avondmaal is die vastig-hede van die kerklike lewe. Die lewe van die Christen is 'n daaglikse terugkeer tot die begin wat God in die Doop met hom gemaak het - en 'n uitstrek na die toekoms, wat God hom in die Nagmaal belowe en telkens weer belowe.¹⁴² Hierdeur word die altyd meer-wordende vol-wassenheid ook bewerkstellig deur die ge-meenskap met Christus. Onbegryplik is die teenwoordigheid van Christus in die Nagmaal. "Ek ervaar haar ~~meer~~ dat ik haar begrijp".¹⁴³

So gesien moet die inhoude van die Nagmaals-formulier aktueel verwerklik word in die daaglikse lewe en aldus word fundamenteel pedagogiese essensies, verlewendig. Hoe dit in die praktyk moontlik is, sal in verdere hoofstukke aangetoon word.

1.6

Verdere program:

Soos die betiteling van hierdie verhandeling aandui, sal vervolgens nou die betekenis van die Protestantse Nagmaalsformulier by die wek-van-lewe in enkele van die pedagogiese doelstrukture (as inhoude van volwassenheid)

soos aan die lig gebring deur Landman, ondersoek en volledig beskryf word. In hoofstukke twee en drie sal die essensies van die doelstrukture Sinvolheid-van-bestaan en Selfbeoordeling en selfbegrip uitgelig en beskrywe word en daarná sal aangetoon word watter en hoe die ooreenstemmende Nagmaalsformulier-inhoude lewe kan wek in die genoemde doelstrukture deur gebruik te maak van die perspektief-metode.

Weens die omvangrykheid van hierdie ondersoek en terwille van kontinuïteit sal in hoofstuk vier die essensies van die oorblywende vier pedagogiese doelstrukture nl. menswaardigheid, sedelik-selfstandige besluitvorming en verantwoordelike handeling, normidentifikasie en lewensopvatting sowel as die ooreenstemmende Nagmaalsessensies baie kortliks beskryf word met aksentuering van die geïntegreerde synswyses (in elke geval) waarin die lewensvatbare doelstrukture tot funksionerende lewe gewek word.

In hoofstuk vyf volg 'n opsommende oorsig en samevatting van al die doelstrukture met spesifieke verwysing na die wek-van-lewe daarin aan die hand van die inhoude van die Christen-Protestantse Nagmaalsformulier.

HOOFSTUK I

Literatuurverwysings:

1.	LANDMAN, W.A. en
GOUS, S.J.	:	Inleiding tot die Fundamentele Pedagogiek,	46
2.	LANDMAN, W.A. en
ROOS, S.G.	:	Fundamentele Pedagogiek en die Opvoedingswerklikheid,	11
3.	GUNTER, C.F.G.	:	Opvoedingsfilosofieë,	10
4.	PERQUIN, N.	:	Paedagogiek,	80
5.	SONNEKUS, M.C.H.
e.a.	:	Psigopedagogiek,	61
6.	LANGEVELD, M.J.	:	Beknopte Theoretiese Pedagogiek,	59-64
7.	WILBERS, P.J.E.	:	Die Moontlikheid, Noodwendigheid en Plek van 'n Pedagogiese Doelkunde en Doelleer. D. Ed.-proefskrif, U.P.,	2
8.	a. LANDMAN, W.A.:	:	Christen Opvoeder, Hoofstuk IV,	83, 84
	b. LANDMAN, W.A.,
ROOS, S.G. en
LIEBENBERG,
C.R.	:	Opvoedkunde en Opvoedingsleer vir Beginners,	35, 71
9.	LANDMAN, W.A. en
ROOS, S.G.	:	a.w.,	85
10.	a. LANDMAN, W.A.,
ROOS, S.G. en
LIEBENBERG,
C.R.	:	a.w.,	36, 37
71-73
	b. LANDMAN, W.A.
en GOUS, S.J.:	:	a.w.,	72-74
11.	LANDMAN, W.A. en
ROOS, S.G.	:	a.w.,	69
12.	LANDMAN, W.A. en
KILIAN, G.J.G.	:	Leesboek vir die Opvoedkundestudent en Onderwyser,	91
13.	Ibid	:		80, 81
14.	Ibid	:		84
15.	Nagmaalsformulier,	:	Formulierboek van die Nederduitse Gereformeerde Kerk van Suid-Afrika,	26
16.	LANDMAN, W.A. en
ROOS, S.G.	:	a.w.,	102

17.	a.	LANDMAN, W.A.,
ROOS, S.G. en
VAN ROOYEN,
R.P.	Die Praktykwording van
die Pedagogiek met Kern-
vrae,	Hoofst 2
	b.	LANDMAN, W.A.:
en ROOS, S.G.	a.w.,	169
18.	a.	Ibid	:	68-71, 169
	b.	LANDMAN, W.A.,
ROOS, S.G. en
VAN ROOYEN,
R.P.	a.w.,	34,41,202
19.	a.	LANDMAN, W.A.
en KILIAN,
C.J.G.	a.w.,	90
	b.	LANDMAN, W.A.
ROOS, S.G. en
LIEBENBERG,
C.R.	a.w.,	78
	c.	LANDMAN, W.A.
en GOUS, S.J.:	a.w.,	42
	d.	LANDMAN, W.A.
en ROOS, S.G.:	a.w.,	69
20.	a.	Ibid	:	69
	b.	LANDMAN, W.A.
en KILIAN,
C.J.G.	a.w.,	91
	c.	LANDMAN, W.A.:	"Kommentaar : Die
perspektief-idee".
In Suid-Afrikaanse Tyd-
skrif vir Pedagogiek.	
21.	a.	LANDMAN, W.A.
en ROOS, S.G.:	a.w.,	38
	b.	LANDMAN, W.A.,
ROOS, S.G. en
VAN ROOYEN,
R.P.	a.w.,	23
22.	a.	LANDMAN, W.A.
en ROOS, S.G.:	a.w.,	103-107
	b.	LANDMAN, W.A.
en KILIAN,
C.J.G.	Denkwyses in die
Opvoedkunde, (ook
Hoofstuk III)	61

23. a. LANDMAN, W.A.,
ROOS, S.G. en
VAN ROOYEN, R.P. a.w., 18,19
- b. LANDMAN, W.A.
en ROOS, S.G.: a.w., 121
24. VAN NIEKERK, P.A. : Aandagsfluktuasies as ver-
skynsel by die onder ak-
tualisering van intensiona-
liteit, met verwysings na
die agterlike kind.
D. Ed.-proefskrif, Univer-
siteit van Pretoria, 1971. 21,87
25. LANDMAN, W.A.,
ROOS, S.G. en
VAN ROOYEN, R.P. : a.w., 22
26. Ibid : 19
27. LANDMAN, W.A.,
ROOS, S.G. en
LIEBENBERG, C.R. : a.w., 80,81
28. a. LANDMAN, W.A.,
ROOS, S.G. : a.w., 121-123
- b. LANDMAN, W.A.,
ROOS, S.G. en
VAN ROOYEN,
R.P. : a.w., 2-7
29. LANDMAN, W.A. en
ROOS, S.G. : a.w., 24
30. LANDMAN, W.A.
ROOS, S.G. en
VAN ROOYEN,
R.P. : a.w., 24,25
31. LANGEVELD, M.J. : a.w., 17
32. Ibid : 25
33. LANDMAN, W.A. en
ROOS, S.G. : a.w., 102
34. a. LANDMAN, W.A., Fundamenteel-Pedagogiese
VAN ZYL, M.E.J. Essensies : Hulle Verz-
en ROOS, S.G. skyning, Verwerkliking
en Inhoudgewing,
Hoofstuk IV
- b. WARNACH, V. : "Saltzereignis und
Personale Existence", 96,97
In Salzburger Jahrbuch
für Philosophie X/XI,
35. Ibid : 97,98

36. GABRIEL, LEO : "Sinn und Wahrheit". In
Wisser, R. (Red.) : Sinn
und Sein, 136
37. a. LANDMAN, W.A.,
ROOS, S.G. en
VAN ROOYEN,
R.P. : a.w., 25
- b. LANDMAN, W.A.
en ROOS, S.G.: a.w., 169
38. a. Ibid : 102-105
- b. LANDMAN, W.A.,
ROOS, S.G. en
VAN ROOYEN,
R.P. : a.w., 24
39. a. Ibid : 34, 39, 41
- b. LANDMAN, W.A.,
VAN ZYL, M.E.J.
en ROOS, S.G. a.w., Hoofst IV
40. a. Ibid : Hoofst IV
- b. KLAFKI, W. : "Padagogisch-dialectische
oder Antropologisch -
Existenz philosophische
Grundlegun der Erziehung
wissen schaft". In
Faber, W.: Pädagogische
Kontroversen, I, 163-172
41. a. BRAND, G. : De Lebenswelt, Par. 45
- b. LANDMAN, W.A.,
VAN ZYL, M.E.J.
en ROOS, S.G., a.w., Hoofst IV
42. a. Ibid : Hoofst IV
- b. LANDMAN, W.A.,
ROOS, S.G. en
VAN ROOYEN,
R.P. : a.w., 69
- c. LITT, T. : Führen oder Wachsen
Lassen, 83-109
- d. LANDMAN, W.A.
en ROOS, S.G.: a.w., 151-154
43. Ibid : 169
44. DUVENHAGE, A. (in medewerking met Prof. L.J. du
Plessis): Die Institusie van
Calvyn, 318

45.	Ibid.	:		319
46.	Ibid.	:		320
47.	Ibid.	:		321
48.	Bavinck, H.	:	Sacramenten, Gerefor- meerde Dogmatiek IV,	441
49.	VAN NIFTRIK, G.C.	:	Kleine Dogmatiek (Karl Barth),	283, 284
50.	BAVINCK, H.	:	a.w., IV	446
51.	HEYNS, J.A.	:	(Professor in Dogmatiek, Universiteit van Pretoria) in 'n gesprek gevoer op 14/3/1974	
52.	HASTINGS, J. (Red).	:	Dictionary of Christ and the Gospels, Vol II,	64
53.	FEENSTRA, J.G.	:	(Vertaling Dr. M.T.S. Zeeman): Leer en Lewe,	227
54.	BRUNNER, E.	:	The Christian Doctrine of Creation and Redemption. Dogmatics, Vol II,	282
55.	Ibid.	:		285
56.	Ibid.	:		306
57.	DUVENHAGE, A.	:	a.w.,	391, 392
58.	FEENSTRA, J.G.	:	a.w.,	228
59.	VAN NIFTRIK, G.C.	:	a.w.,	278
60.	BARTH, KARL	:	Credo,	200
61.	DUVENHAGE, A.	:	a.w.,	393
62.	VAN DER MERWE, F.H.	:	Die Reformatoriese Def- inisie van die Sakrament Skriftuurlik getoets,	23
63.	ENGELBRECHT, B.J.	:	(Professor in Dogmatiek, Universiteit van Pretoria) in gesprek op 11/3/1974.	
64.	RIDDERBOS, H.N.	:	"DE Sacramenten". In: Het Dogma der Kerk. Onder redactie van G.C. Berkouwer, G. Toornvliet e.a.,	529
65.	BAVINCK, H.	:	a.w., IV	474
66.	VAN NIFTRIK, G.C.	:	a.w.,	276
67.	FEENSTRA, J.G.	:	a.w.,	228

68.	Ibid.	:		229
69.	BAVINCK, H.	:	a.w., IV	454
70.	FEENSTRA, J.G.	:	a.w.,	229
71.	BAVINCK, H.	:	a.w.,	455
72.	FEENSTRA, J.G.	:	a.w.,	229
73.	Ibid.	:		234
74.	DUVENHAGE, A.	:	a.w.,	395
75.	Ibid.	:		397
76.	VAN NIFTRIK, G.C.	:	a.w.,	287, 288
77.	FEENSTRA, J.G.	:	a.w.,	241
78.	GROENEWALD, E.P.	:	Die eerste brief aan die Korinthiërs,	148
79.	RIDDERBOS, H.N.	:	a.w.,	551
80.	BAVINCK, H.	:	Letterlijke en Practicale Verklaring van het Nieuwe Testament door Matthew Henry opnieuw uit het Engelsch Vertaald,	418, 419, 420
81.	ENGELBRECHT, B.J.	:	in gesprek 11/3/74	
82.	GROENEWALD, E.P.	:	a.w.,	150, 151
83.	Formulier om die Heilige Nagmaal te hou	:	Formulierboek van die Nederduitse Gereformeerde Kerk van Suid-Afrika,	26-33
84.	ENGELBRECHT, B.J.	:	in gesprek 11/3/74	
85.	BAVINCK, H.	:	"Het Avondmaal", Gereformeerde Dogmatiek, IV,	563
86.	VAN NIFTRIK, G.C.	:	"Het Avondmaal" in Kleine Dogmatiek,	304, 305
87.	Ridderbos, H.N.	:	a.w.,	553, 554
88.	VAN NIFTRIK, G.C.	:	a.w.,	306
89.	Ibid.	:		310
90.	FEENSTRA, J.G.	:	a.w.,	243
91.	BAVINCK, H.	:	a.w., IV	556

92.	HEIDELBERGSE KATEGISMUS, SONDAG 29, Vr 79. Formulierboek,		118
93.	BAVINCK, H. :	a.w., IV	556
94.	VAN NIFTRIK, G.C. :	a.w.,	313
95.	BAVINCK, H. :	a.w., IV	551
96.	Ibid. :		552
97.	FEENSTRA, J.G. :	a.w.,	243
98.	Ibid. :		243
99.	VAN NIFTRIK, G.C. :	a.w.,	306
100.	FEENSTRA, J.G. :	a.w.,	243
101.	VAN NIFTRIK, G.C. :	a.w.,	306
102.	BAVINCK, H. :	a.w., IV	561
103.	VAN NIFTRIK, G.C. :	a.w.,	311-314
104.	BAVINCK, H. :	a.w., IV	556-560
105.	Ibid. :		557
106.	FEENSTRA, J.G. :	a.w.,	243
107.	BAVINCK, H. :	a.w., IV	539
108.	Ibid. :		535
109.	Ibid. :		555
110.	Heidelbergse Kategismus : Sondag 28, Vr 76, Formulierboek,		117
111.	VAN NIFTRIK, G.C. :	a.w.,	314
112.	Ibid. :		314, 315
113.	BAVINCK, H. :	a.w., IV	553
114.	Heidelbergse Kategismus : Sondag 28, Vr 76, Formulierboek,		117
115.	FEENSTRA, J.G. :	a.w.,	243
116.	BAVINCK, H. :	a.w., IV	553, 554
117.	Nagmaalsformulier, Formulierboek,		30
118.	HEYNS, J.A. :	in gesprek 11/3/74	

119.	LANDMAN, W.A. en ROOS, S.G.	:	a.w.,	125
120.	Ibid.	:		162, 170
121.	a. Ibid.	:		160
	b. LANDMAN, W.A., ROOS, S.G. en VAN ROOYEN, R.P.	:	a.w.,	67
122.	a. Ibid.	:		74
	b. LANDMAN, W.A. en ROOS, S.G.:		a.w.,	154, 157
123.	Ibid.	:		161, 168
124.	Ibid.	:		153
125.	LANDMAN, W.A., VAN ZYL, M.E.J. en ROOS, S.G.	:	a.w.,	Hoofst IV
126.	LANDMAN, W.A., VAN ZYL, M.E.J. en ROOS, S.G.	:	a.w.,	Hoofst IV
127.	a. Ibid.	:		Hoofst IV
	b. LANDMAN, W.A. en ROOS, S.G.:		a.w.,	170
128.	a. LANDMAN, W.A., VAN ZYL, M.E.J. en ROOS, S.G.:		a.w.,	Hoofst IV
	b. DE BOER, T.H.:	De ontwikkelingsgang in het denken van Husserl,		449, 450
129.	LANDMAN, W.A., VAN ZYL, M.E.J. en ROOS, S.G.	:	a.w.,	Hoofst IV
130.	a. Ibid.	:		Hoofst IV
	b. LANDMAN, W.A. en ROOS, S.G.:		a.w.,	154
131.	a. LANDMAN, W.A., ROOS, S.G. en LIEBENBERG, C.R.		a.w.,	22, 23, 69, 70
	b. LANDMAN, W.A., VAN ZYL, M.E.J. en ROOS, S.G.:		a.w.,	Hoofst IV
	c. DE TOLLENAERE, M.	: Lichaam en wereld,		104-107, 109-111

131. d.	LANDMAN, W.A., ROOS, S.G. en VAN ROOYEN, R.P.	:	a.w.,	38
132.	Ibid.	:		37
133.	LANDMAN, W.A., VAN ZYL, M.E.J. en ROOS, S.G.	:	a.w.,	Hoofst IV
134. a.	Ibid.	:		Hoofst IV
b.	LESNOFF- CARAVAGLIA, G.	:	Education as existensial possibility,	Hoofst II
c.	HARTMANN, N.	:	Ethics I, II en III	
d.	LANDMAN, W.A., ROOS, S.G. en VAN ROOYEN, R.P.	:	a.w.,	38
e.	LANDMAN, W.A. en ROOS, S.G.:	:	a.w.,	Hoofst 3 en 4
135. a.	LANDMAN, W.A., ROOS, S.G. en VAN ROOYEN, R.P.	:	a.w.,	38
b.	LANDMAN, W.A., VAN ZYL, M.E.J. en ROOS, S.G.:	:	a.w.,	Hoofst IV
136.	LANDMAN, W.A.	:	in gesprek 14/3/1974	
137.	LANDMAN, W.A. en ROOS, S.G.	:	a.w.,	74
138.	FEENSTRA, J.G.	:	a.w.,	416-420
139. a.	LANDMAN, W.A., VAN ZYL, M.E.J. en ROOS, S.G.:	:	a.w.,	Hoofst IV
b.	LANDMAN, W.A. en ROOS, S.G.:	:	a.w.	Hoofst 3
140.	LANDMAN, W.A., ROOS, S.G. en LIEBENBERG, C.R.	:	a.w.,	145, 146
141.	Kyk Langeveld, M.J. e.a.	:	Opvoeding tot zelfopvoeding.	
142.	VAN NIFTRIK, G.C.	:	a.w.,	319
143.	CALVIJN, J.	:	Institusie IV,	17, 32